

1970-2000 Yılları Arası Türkiye’de Radikal İslamî Hareketler

Radical Islamic Movements in Turkey Between 1970-2000

Ali Osman BALCI*

Öz

Radikal İslamî söylemin temelleri İslam’ın ilk dönemlerinde ortaya çıkan farklı anlayışlara kadar götürülebilir. Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından itibaren toplumsal değişimin sağlanması için uygulanan baskıcı politikalar ve dışarıdan taşınan bazı dinî anlayışlar, radikal hareketlerin oluşum sürecini hızlandırmıştır. Sadece fikri anlamda değil fiili anlamda da mücadele içerisine giren ve devlet rejimine karşı olmak konusunda birleşen bu gruplar özellikle 1970’li yıllardan itibaren ortaya çıkmaya başlamışlardır. Toplumsal karışmanın hakim olduğu bu dönemlerde, kurtuluşun ancak İslamî kurallara dönülerek sağlanacağını savunan bu hareketler, izlenecek metodoloji noktasında birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Bu çalışmada, Türkiye’de 1970-2000 yılları arasında etkili olan ve halen etkileri devam eden, radikal olarak değerlendirilebilecek hareketlerden öne çıkanlar, tarafsızlık ilkesi içerisinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Radikal İslam, Hizbullah, Kaplancılar, İbda-C, Selefiler

Abstract

The foundations of radical Islamic discourse can be traced back to different understandings that emerged in the early periods of Islam. Since the proclamation of the Republic in Turkey, the repressive policies implemented to ensure social change and some religious understandings carried from outside accelerated the formation process of radical movements. These groups, which entered into a struggle not only in the intellectual sense, but also in the de facto sense, and united in opposing the state regime, started to emerge especially from the 1970s. In these periods of social turmoil, these movements, which argue that salvation can only be achieved by returning to Islamic rules, differ from each other in the methodology to be followed. In this study, it has been tried to reveal the prominent movements that were effective between 1970-2000 in Turkey and whose effects still continue and that can be considered as radical, within the principle of impartiality.

Keywords: Radical Islam, Hezbollah, Qaplanits, İbda-C, Salafists.

* Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi, Konya, Türkiye / e-posta: aliosmanbalci@hotmail.com / ORCID ID: 0000-0001-5044-9779

Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
13.06.2022	19.12.2022	31.12.2022
DOI	10.18403/emakalat.1129855	

Giriş

İslam toplumunun ilk dönemlerinde vahyin ilk muhatapları olan sahâbiler, ayetler nazil oldukça tereddüt ettikleri ve anlayamadıkları meseleleri Hz. Peygamber'e sormuşlardır. Bununla birlikte sahâbiler arasında bazı meselelerde farklı düşünce ve yorumlar da ortaya çıkabilmiştir. Sahâbiler arasındaki bu yorumlama farklarını ortaya çıkaran şey bazen kabilevi kökenlerinden, bazen de bireysel özelliklerinden kaynaklanmıştır. Örneğin bir sahâbî zâhidâne hayata yönelip sürekli ibâdetle meşgul olmak isterken,¹ başka bir sahâbî gücü nisbetinde cennete girmenin yolunu öğrenmeye çalışmıştır.² Bazı sahâbiler daha ılımlı bir bakış açısına sahipken bazıları daha katı bir bakış açısı ile meseleleri değerlendirmiş ve ona göre yaşadıkları olayları anlamlandırmaya çalışmışlardır. Bazı olaylar karşısında sert bir tavır takınan sahâbiler hadislerde yer almaktadır.³ Bu ve benzeri olaylar karşısında Hz. Peygamber hep dengeyi korumaya çalışarak itidalli davranmaya özendirmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber sahâbilerin bireysel ve sosyo-kültürel özelliklerini de dikkate alarak kendi toplumunu inşa etmiştir.

Peygamber efendimizin (s.a.v) vefatı ile birlikte, aşırı düşünce ve yorumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Onat, bunun nedenlerini şu şekilde sıralamaktadır: “Kabilecilik anlayışı, Kur’ân’ın ışığında dinî hayatın kökleşme mücadelesi, sürekli yenilenen sosyal-kültürel yapı, zaman zaman birbirleriyle çatışmış, bazen de aralarında ittifak oluşturmuş, başlıca üç faktör olarak ortaya çıkmaktadır.”⁴

Kur’ân’ın insanı akletmeye ve düşünmeye yönlendirmesi farklı görüş ve değerlendirmelere imkân vermiştir.⁵ Bununla birlikte ayet ve hadislerin farklı anlaşılması gruplaşmaları da beraberinde getirmiştir. Hz. Ebubekir döneminde zekâtu devlete vermek istemeyen anlayış,

¹Ebü ‘Abdullâh Muhammed b. İsmâ‘il b. İbrâhîm el-Buhârî el-Buhârî (ö. 256/870), *el-Câmi‘u’s-sahîh*, thk. Muhammed Zuheyr en-Nâsır (Beyrut: Dâru Tavki‘n-Necât, 1422), “Savm” 55 (No: 1976).

²Ebü’l-Hasen Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbüri Müslim (ö. 261/875), *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd ‘Abdübâki (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, 1374/1955), “İman” 1 (No: 15).

³Müslim, *Sahîhu Müslim*, “Tahâret” 2 (100).

⁴Hasan Onat, *Emevîler Devri Şû Hareketleri ve Günümüz Şûliği* (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 154.

⁵Hasan Onat - Sönmez Kutlu, “İslam Mezhepleri Tarihine Giriş”, *İslam Mezhepleri Tarihi El Kitabı*, ed. Hasan Onat - Sönmez Kutlu (Ankara: Grafiker Yayınları, 2017), 55.

bunun ilk örneklerindendir. Cemel ve Sıffin savaşlarıyla birlikte Hâriciler ortaya çıkmış, iman amel ilişkisi, büyük günah ve iman ilişkisi üzerinde ilk nazariyeyi ortaya atarak bir oluşum sürecine girmişlerdir.⁶

Hz. Hüseyin'in vefatı ile Şiiliğin oluşumu hız kazanırken, bu olaylar karşısında Mürcie sesiz kalmayı tercih etmiş ve iman-amel, büyük günah gibi konularda daha esnek bir tutum sergilemiştir. Bu farklı yaklaşımların uzantıları günümüzde de halen devam etmektedir. Örneğin; günümüz Selefi akımlarının Hâricî bir karakter taşıdığı gözlemlenmektedir.⁷ Selefiliğin oluşum sürecine baktığımızda Ashâbü'l-Hadîs ekseninde itikadî konuların tartışılmaya başlaması ile birlikte ortaya çıktığı görülmektedir. Daha sonra selef akidesini takip ederek dinî konularda akli değerlendirmeleri dışlayan tüm gruplar için kullanılabilir hale gelmiştir.⁸

Türkiye'de radikal ve diğer dinî grupların oluşumunda, Osmanlı'nın son dönemlerinde uygulamaya konulan ıslahatların bir sonucu olarak ortaya çıkan İslamcılık düşüncesinin etkisi büyüktür. İslamcılık düşüncesi bir yandan yenilenme hareketlerine karşı tavır alırken, diğer taraftan geleneksel ve dinî olanı merkeze alarak yenilenmeye karşı uyum sürecinin oluşumuna öncülük yapmıştır.⁹ İslamcılık düşüncesinin süreç içerisindeki gelişim ve değişimleri, dış merkezli dinî akımların etkileri Türkiye'ye özgü dinî grupların ortaya çıkmasını büyük oranda etkilemiştir.

Türkiye'de özellikle 1970'li yıllarda yoğun bir şekilde ortaya çıkmaya başlayan radikal dinî hareketler, fikrî alanda olduğu gibi eylemsel alanda da kendilerini göstermişlerdir. Bu grupların ortak kabul edilebilecek özellikleri, devlet rejimini değiştirerek İslamî esaslardan oluşan yeni bir yönetim biçiminin hâkim kılınması ve toplumsal değişimin bu çerçevede gerçekleştirilmesi olarak değerlendirilebilir. Ancak Türkiye açısından Selefilik zemininde gelişen hareketler ve devlet rejimine yönelik gelişen radikal hareketler, rejimin İslam merkezli olması noktasında buluşabilmektedir.

Türkiye'de radikal İslamî hareketleri konu edinen çalışmalar bulunmakla birlikte ya radikal sayılamayacak gruplar da dâhil İslâmî

⁶ Sönmez Kutlu, *Selefiliğin Fikri Arkapları: İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler* (Ankara: Otto, 2016), 21.

⁷ Mehmet Kubat, "Selefi Perspektifin Tarihselliği", *İslâmî Araştırmalar* 17/3 (2004), 235-251.

⁸ Kubat, "Selefi Perspektifin Tarihselliği".

⁹ İsmail Kara, "Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Üzerine Birkaç Not", *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri (Türkiye-İstanbul, 17-19 Mayıs 2013)*, ed. İsmail Kara - Asım Öz (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 2013), 17.

cemaatlerin tümünü içeren çalışmalar yapılmış, ya da radikal kabul edilebilecek hareketler genel bir üst kimlik tanımlaması ile ilişkilendirilerek verilmiştir. Buradan hareketle Türkiye’de 1970 ile 2000 yılları arasında eylemleri ve söylemleri ile radikal kabul edilebilecek hareketlerden Hizbullahçılar, Kaplancılar, İbda-C, Selefilere, Mealçiler, Radikal Nurcular, Milli Görüş Hareketi ve Ercüment Özkan Hareketi gibi ön plana çıkan hareketler bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak bu çalışmada konu edilmiştir.

1. Radikal İslam Söyleminin Temelleri

Radikal kavramının evrensel bir tanımını yapmak, sınırlarını çizmek zordur. Tanımlama problemi, kavramın kendisinden değil kişiye göre sınırının değişebilmesinden kaynaklanmaktadır. Yani birine göre radikal olan, bir başkasına göre radikal olmayabilmektedir. Tanımlamamızı doğru yapmamıza olanak sağlayacak olan şey, bu kavramla ifade edilen grupların fikri temellerinin incelenmesidir. Bu sözcüğün tanımı Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde “kökten”, “köktenci”¹⁰ şeklinde verilmektedir. Köktenci sözcüğü fundamentalizm kavramına karşılık gelmekte olup, İslam tarihinde Hanbelilik-Vehhâbilik ekseninde oluşan Selefilige denk gelmektedir.¹¹ Selefiligin kökenleri Ashâbü’l-Hadis temelinde yükselerek gelişmiş, Ahmed b. Hanbel ile mezhebî bir yapı kazanmış, İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye ile birlikte sistemli hale gelmiştir.¹²

Tâbiûn dönemine kadar Ehl-i Hadis ve Ehl-i Rey şeklinde bir ayrım söz konusuydu. Ehl-i Hadis çizgisinde olanlar, hadislerin dışında yapılan tüm içtihatları bid’at olarak görüyorlardı. Emeviler ve Abbâsiler döneminde devletin sultanlığa dönüşmesi ile din ve devlet işleri birbirinden ayrılmaya başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak devlet sistemi ve dış etkilerin etkisi ile uzun yıllar boyunca devam eden Müslümanların yaşadığı krize karşı İslâmî radikalizm, “gayr-i İslâmî devlet” yapısını “hakiki hilafet devleti” yapısına değiştirme savunusu ile ortaya çıkmıştır.¹³

Türkiye’de bazı radikal hareketlerin oluşumunda etkisi olan Selefilik düşüncesinin temel dayanak noktalarından en önemlisi Ulûhi-

¹⁰ Türk Dil Kurumu (TDK), “Güncel Türkçe Sözlük” (Erişim 08 Haziran 2022).

¹¹ Mehmet Ali Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2017), 253.

¹² Kubat, “Selefi Perspektifin Tarihselliği”, 235-251.

¹³ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 257.

yet, Rububiyet ve Sıfatlar şeklinde üç unsurun birleştirilmesiyle oluşturdukları tevhid anlayışıdır.¹⁴ Bu bakış açısıyla görüşlerini temellendirmeye başlayan bu anlayış, iman, amel, büyük günah meselelerinde de aynı katı tutumu göstermiş ve görüşlerine uymayanları küfre dalmakla itham etmişlerdir. Zaman içerisinde bu söylem kendi içerisinde de ayrışmalara uğramış ve bu gün radikal olarak isimlendirilen pek çok grubun temelleri atılmıştır.¹⁵

Türkiye çerçevesinde ele aldığımızda radikal kavramını Selefiligi de içine alacak şekilde özel bir kapsamda değerlendirmek daha doğru olacaktır. Bu kapsamın belirlenmesinde en önemli çizgi Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yaşanan gelişmeler ve bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan rejime karşı oluş ve değiştirme mücadelesidir. Böylece rejime karşı oluş ve İslamî kuralları hâkim kılma düşüncesi genel anlamda radikal hareketleri ortak bir paydada toplamaktadır.

Radikal İslamcı diyebileceğimiz grupların büyük kısmının temel fikirlerini sıralayacak olursak; Asr-ı Saadete dönmek, ayet ve hadisleri ilk gün anlaşıldığı gibi anlayarak bu fikrin kesin ve değişmez olduğunda sabit ve katı bir tutum sergilemek, kendi görüşlerine uymayanları tekfir etmek hatta bazı gruplarda olduğu gibi farklı düşünen Müslümanların malını, canını, kendisine helal görmektir.

2. Türkiye'de Radikal İslamî Hareketlerin Arka Planı

İslam coğrafyasında son iki yüzyılda meydana gelen gerileme ve bu bölgelerdeki hâkimiyetlerin kaybedilmesiyle birlikte yaşanan olumsuz tablonun çözümüne yönelik fikri hareketler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu hareketlerin temel hedefi, Müslümanları önceki şaşaalı dönemlerine döndürmek veya en azından zülüm çemberi içerisinde kıvranan Müslümanları kurtarabilmek şeklinde olmuştur. Bunun için geliştirilen fikirler farklılıklar göstermiştir. Bu duruma karşı gelişen ana akımlar, geleneksel İslamî anlayışı model olarak yeniliğe

¹⁴Bkz. Sıddık Korkmaz, "Selefi Zihniyetin Açmazları", *İslam Mezhepler Tarihi 6. Ulusal Koordinasyon Toplantısı ve Selefilik Çalıştayı Bildirileri (Türkiye-Konya, 05-06 Eylül 2015)*, ed. Doğan Kaplan (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2016), 164.

¹⁵ Vehhâbilik kendi içerisinde, İran İslam Devrimi, Afgan Cihadı ve benzeri olaylardan, Suudi Arabistan'a Mısır, Suriye ve Irak gibi ülkelerden sığınmacı olarak gelenlerin taşıdığı İslamcılık fikirlerinden etkilenerek "metinci ve cihatçı Vehhâbilik" şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Bkz. Büyükkara, "Vehhâbilikten İşid'e Günümüz Selefiligi", 27-28.

karşı duruş, geleneksel anlayışın yenilenmesi ve reformize edilmesi ve bu iki anlayış arasında uzlaşmacı bir tavır şeklinde özetlenebilir.¹⁶

Müslümanların sıkıntılarına çözüm için yola çıkan bu ana akımların yöntemleri birbirinden farklı olmuştur. Özellikle bu grupların siyasete karşı yaklaşım tarzları, fikri gelişimleri açısından tamamlayıcı bir unsur olmuştur. Siyasete karşı oluş ve değişim için siyasi alanın gerekliliği gibi iki zıt anlayış üzerinden şekillenen İslamcı gruplar yol haritalarını buna göre belirleyerek organize olmuşlardır. Böylece daha çok siyasete karşı oluş ve fiili mücadelenin gerekliliğini savunanlar radikal İslamî grupların ana eksenini oluşturmuşlardır.¹⁷

Anadolu pek çok anlamda mümbit bir yer olmasının yanında farklı kültür ve medeniyetleri de bünyesinde barındırmasının bir sonucu olarak sorunlar ve ortaya konan çözüm yolları konusunda da çok renkli bir yapıya sahip olmuştur.¹⁸ Türkiye’de radikal İslam’ın temellerine inmeye çalıştığımızda karşımıza İslamcılık düşüncesi çıkmaktadır. Öncelikle İslamcılık düşüncesinin ne zaman ve hangi şartlarda ortaya çıktığını anlamak bize bir bakış açısı kazandıracaktır. Türkiye’de İslamcılık düşüncesinin oluşum tarihi hakkında farklı görüşler ortaya konmuştur. İslamcılık düşüncesi, birinci görüşe göre; Padişah Abdulmecid’in Islahat Hattı Hümayûnunu yayınlayarak Hristiyanların hukuki haklarını genişletmesi ile İslami kesimlerden tepkiler oluşmaya başlamış ve sonucunda da ilk İslamcı grubun mücadelesiyle meydana gelen Kuleli Vak’ası ile ilk İslamcılık düşüncesi ortaya çıkmıştır.¹⁹ İkinci görüşe göre Yeni Osmanlılar tarafından başlatılmıştır.²⁰ Üçüncü görüş, İslamcılığı II. Meşrutiyet ile başlatmaktadır. Dördüncü görüş ise II. Abdülhamit ve Panislamizm politikası ile başladığı şeklindedir.²¹

İslamcılık düşüncesinin bu görüşlerden yola çıkarak Osmanlı’nın çöküş döneminde ortaya çıktığı söylenebilir. Osmanlı’nın son dönemlerinde askeri alanda meydana gelen olumsuz sonuçlar, ister istemez ekonomik alana da yansımıştır. İmparatorluğun geniş alana yayılmış

¹⁶ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 21-22; Mehmet Kubat, “Selefiyye İle Neo-Selefilğin Kesişen Ve Ayrışan Yönleri”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 6/2 (24 Aralık 2017), 124-141.

¹⁷ Nurullah Çakmaktaş, “Dini Radikalizmin Ana Akım İslamcılara Yöneltiği Tenkitler”, *Akademik İncelemeler Dergisi* 16/1 (15 Nisan 2021), 26-46.

¹⁸ Hüseyin Aykol, *Türkiye’de Sağ ve İslamcı Örgütler* (İstanbul: Pelikan Yayınları, 1996), 7-8.

¹⁹ Sadık Albayrak, *Siyasi Boyutlarıyla Türkiye’de İslamcılığın Doğuşu* (İstanbul: Risale, 1989), 74; Hulusi Şentürk, *Türkiye’de İslami Oluşumlar ve Siyaset İslamcılık* (İstanbul: Çıra Yayınları, 2011), 22-23.

²⁰ Şentürk, *Türkiye’de İslami Oluşumlar*, 27.

²¹ Albayrak, *Türkiye’de İslamcılığın Doğuşu*, 38.

olması, yönetim açısından sıkıntılar doğurmuştur. Batının sömürgeciliğe başlaması ve batı düşüncesinin fikri alanda hız kazanmasıyla birlikte çağı yakalamak adına bir takım reformlar gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Yurt dışına öğrenci gönderilmesi ile birlikte aydınlar sınıfı oluşmaya başlamıştır. Yazılı basın hız kazanması ile İslam coğrafyasında sömürgeye maruz kalan bölgeler kamuoyuna taşınmıştır. Bu ve benzeri gelişmeler sonucunda batıcılığa karşı İslamcılık düşüncesi oluşmaya başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması, Türkiye Cumhuriyetinin kurulması, 1924'te hilafetin kaldırılması ve İslam coğrafyasında meydana gelen gerilemeye ve zulümlere karşı Türk-İslamcı aydınları ortaya çıkmaya başlamıştır.²² Laiklik ve batıcılık siyaseti üzerinden Atatürk döneminden itibaren uygulamaya konulan kanunlar devlet eliyle desteklenmiş, toplumsal-aktif İslam'dan bireysel-pasif İslam'a geçiş sağlanmaya çalışılmıştır. Seküler yaklaşımla oluşan bu baskı politikası, Ehl-i Sünnet merkezli geleneksel dinî anlayışına derinden bağlı olan geniş toplum tabanında günümüze kadar süregelen bir tepkinin oluşmasına neden olmuştur.²³ Devlete karşı zaman içerisinde gelişen bu tepki birçok gruplaşmayı ve ayaklanmayı da beraberinde getirmiştir. Yurtdışından ithal edilen pek çok siyasi ve itikadi görüş, temelleri oluşmuş olan bazı radikal gruplar tarafından Türkiye'ye uyarlanarak işlenmiştir.

İslamcı grupların oluşumuna etki eden temel meseleleri Büyükkara, yeniden ana kaynaklara dönerek İslâm'ı hayata hâkim kılma, gelişim için İslâm'ın her türlü gereksinimi karşılayacak bir içeriğe sahip olduğu fikri, batıdaki gelişmelerin İslâm süzgecinden geçirilerek alınması, Tasavvufa yönelik yaklaşımlar, eğitim ve öğretimin çağın ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi, İslam birliğinin sağlanması, İslâmî yönetimin temel ilkelerinden birisi olan şûranın yeniden dizayn edilerek etkinliğinin artırılması, yazılı yayınlara önem verilmesi,²⁴ şeklinde sıralamaktadır. Bu sayılan meseleler üzerine Türkiye'de de birçok radikal grup tarafından çözüm önerileri getirilmiştir. Özellikle gazete ve dergilerde bu anlamda büyük bir literatür oluşmuştur. İslamcı gençliğin oluşumu bu yazılı basın sayesinde büyük

²² Yeni devletin kuruluşunda, İslamcı denilebilecek tüm gruplar kurtuluş mücadelesine İslâmî motifler taşıdığı için destek vermişler, daha sonra muhalefet ederek ayaklanmalar çıkarmışlar ve devlet tarafından, padişah yanlıları, irticacı, emperyalist işbirlikçisi olarak gösterilmişlerdir. Bkz. Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 259.

²³ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 259.

²⁴ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 25-28.

bir ivme kazanmış ve yetmişli yıllardan itibaren etkisini açık bir şekilde göstermeye başlamıştır.

Çakmaktaş, radikal İslamcı grupların teşekkülü ve gelişimleri ile ilgili olarak, bu grupların oluşumunda İslamcılık düşüncesinin etkisi bulunmasına rağmen, iki grubun birbiri ile karıştırılmaması gerektiğini, sonuç itibari ile bu grubun İslamcılık düşüncesinin de karşısında yer aldığını, onlara karşı birçok eleştiri yönelttiklerini ve çözüm için farklı metodolojileri benimsediklerini söylemektedir.²⁵

3. Türkiye’de Radikal İslamcı Hareketler

Osmanlı son dönemlerinden itibaren başlayan batılılaşma hareketlerine karşı İslamcılık düşüncesi oluşmaya başlamıştır. Devamında Osmanlının yıkılması ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ile birlikte İslamcılık düşüncesi de yeni durum ve şartlara göre değişim göstermiştir. Osmanlıdan tevarüs eden İslamcılığı savunarak bu düşüncenin belirli süreçlerle ilerlemesini ve bunun siyasi alana da hâkim olmaktan geçtiğini savunanlara karşı, tepkinin beklenilmeden direkt ortaya konulması ve bunun yolunun da fiili mücadeleden geçtiğini savunan radikal İslamî düşünce ortaya çıkmıştır.²⁶ Ancak çalışmamızda fiili mücadelenin gerekliliğini savunanlarla birlikte söylemleri ile radikal bir tavır sergileyen hareketlerden de öne çıkanlar ele alınmıştır.

3.1. Hizbullahçılar

Türkiye’de Hizbullah’ın ortaya çıkışına etki eden pek çok faktör bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan itibaren, modernleşmeci ve milliyetçi bir politika izlenerek değişimler bu yönde uygulamaya konulmuştur. Bu politikaların sert bir şekilde uygulamaya konulması geleneklerine ve dini anlayışlarına bağlı halk tabanında tepkilerle karşılaşmış, bazen bu tepkiler fiili mücadeleye dönüşmüştür. Bu durum Hizbullah’ın ortaya çıktığı ve Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı doğu bölgeleri için de geçerli olmuştur. PKK’nın da bu bölgelerde faaliyete ve silahlı mücadeleye başlaması bölgede kanlı olayların fitilini ateşlemiştir. İran İslam Devrimi ve Türkiye’de gerçekleşen 1980 Darbesi de yaşananlara eklenince büyük bir çatışma or-

²⁵ Çakmaktaş, “Dini Radikalizmin Ana Akım İslamcılara Yönelttiği Tenkitler”, 26-46.

²⁶ Çakmaktaş, “Dini Radikalizmin Ana Akım İslamcılara Yönelttiği Tenkitler”, 26-46.

tamı oluşmuştur. 1979 yılında gerçekleşen İran devrimi ile aynı yıllarda “Hizbullah”, “Hizbullahiler”, “Hizbullahçılar” gibi isimlerle anılan radikal ve marjinal bir grup ortaya çıkmıştır.²⁷

Hareketin kurucusu olan Hüseyin Velioğlu bir gurup arkadaşıyla birlikte İlim Kitabevi’nde bu grubun ilk nüvelerini oluşturmuştur. Ancak hareketin kuruluş aşamasında beslendiği ve üzerinde yükseldiği doğuda faaliyet gösteren pek çok İslamî grup bulunmaktadır.²⁸ Velioğlu, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesinden Mezun olduktan sonra memleketine dönerek Risale-i Nur okumakla bir süre vakit geçirdiği bilinmektedir. Bu durum hareketin fikrî arka planında, Risâle-i Nûr’un etkisinin olduğu yönünde değerlendirilmiştir.²⁹

Türkiye’deki Hizbullahçı grupların da benimsediği isim olan Kelim Sıddiki, İran İslam Devrimi’nin diğer İslam ülkelerinde de kuluçka döneminde olduğunu iddia etmiştir.³⁰ İran İslam Devrimi’nden sonra devrimi destekleyen dergi ve gazeteler yayınlanmaya başlamıştır. *İstiklal*, *Şehâdet*, *Tevhid*, *Dâvet*, *Dünya* ve *İslam* gibi dergiler ve *Selam Gazetesi* örnek olarak verilebilir. Ayrıca bu hareketin zeminini oluşturan çevreler tarafından, Mektep-Der, Umut-Der, Mustazaf-Der, İhya Der, Şûrâ-Der gibi pek çok dernek kurulmuştur.³¹

Hizbullah hareketinin oluşması ile alakalı olarak hareketin öncülerinden İsa Bagasi, “Cemaatin öncüleri 1979 yılında, o zamana kadar süregelen tartışmalardan, yanlış ve yetersiz çalışmalarından, içinde bulunulan kısır döngüden sıyrılarak, Müslümanların özlem ve beklentilerini karşılayacak, tamamen yeni, özgün ve bağımsız, her konuda İslami ölçüleri ve Asr-ı Saadet dönemini esas alan, sadece takva, fedakârlık, ihlas ve İslam kardeşliği temelinde bir araya gelen Müslümanların gönüllü birlikteliğinden oluşan Hizbullahi Cemaatı kurdular.”³² demektedir.

²⁷ Mehmet Kurt, *Din, şiddet ve aidiyet: Türkiye’de Hizbullah üzerine sosyolojik bir araştırma* (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2014), 54-55.

²⁸ Yaptığı araştırma ve görüşmeler neticesinde Kurt, bu gruplardan bir kısmını şu şekilde aktarmaktadır: “Bu yapıların görüşmelerimiz aracılığıyla tespit ettiğimiz bazıları Partiya İslamiya Kurdistan (PİK-Kürdistan İslam Partisi), İslami Cemaat ve/veya Hizbi İslami, Hareketa İslamî, Fedaiyên İslamê (İslam Fedaieleri), Batman Fecir grubu, Menzil, Tevhid, Selam, Vahdet, İlim/Cemaata Ulemayên İslamê’dır.” Bkz. Kurt, *Din, şiddet ve aidiyet*, 55.

²⁹ Kurt, *Din, şiddet ve aidiyet*, 56.

³⁰ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 291.

³¹ Şentürk, *Türkiye’de İslami Oluşumlar*, 598; Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 295; Ruşen Çakır, *Ayet ve Slogan Türkiye’de İslami Oluşumlar* (İstanbul: Metis Yayınları, 2014), 167.

³² İsa Bagasi, *Kendi Dilinden Hizbullah ve Mücadele Tarihinden Önemli Kesitler*, 2014; Şentürk, *Türkiye’de İslami Oluşumlar*, 591.

Şehadet Dergisi 1987 Kasım tarihli özel sayısında Muhammed Ömer Faruk, İran İslam Devrimi'ni Hz. Hüseyin'in şehit olduğundaki başkaldırı ile özdeşleştirmekte ve o zamandan beri ilk defa cahiliyeye karşı topyekûn bir meydan okumanın gerçekleştiğini söylemektedir. Muhammed Ömer Faruk, Evrensel İslamî Hareket'in temel dinamiklerini şu şekilde vermektedir, "1. Evrensel küfür, cahiliye ve istikbara karşı topyekûn ve uzlaşmaz bir şekilde mücadele etmesi, 2. Merkezin İslam devleti olması, 3. Cahiliye dünyası ile bütün bağları ve ilişkileri kesmesi, 4. Metodunun Rasulullah'ın hareketinden kaynaklanması, 5. Öncülüğünü ulema ve fukahanın oluşturması, 6. Ümmetin vahdeti üzerine temellenmesi, 7. Kur'an'ın insancılık, dürüstlük ve adaleti tesis etmeyi amaçlaması, 8. Özel bir grup ve sınıfı değil bütün Müslümanları muhatap alması, 9. İslami hareket ve toplumun oluşturulmasında özellikle mescidin rolünün vurgulanması, 10. "Ulu'l emr minküm" liderliğinin sağlanması, 11. Şehadet bilincini yerleştirilmesi..."³³

İsa Bagasi, hareketin tarihini 1979-1991 arası ve 1991-2000 arası şeklinde iki dönem olarak ele almaktadır. İlk dönem cemaatleşme, tebliğ, davet ve eğitim gibi faaliyetlerin ağırlıkta olduğu silahsız mücadele dönemi, ikinci dönem ise bu faaliyetlerle birlikte PKK, nifak grupları, derin devlete bağlı istihbarat örgütleri, ajanlarla, çetelerle mücadele ve çatışmayı içermektedir. Hareketin yayılmasında gizli cemaatleşme-gizli davet ve gizli cemaatleşme-açık davet gibi yöntemler kullanılmıştır.³⁴

İlk yıllarında kitabeveleri üzerinden farklı yapılanmalar şeklinde ortaya çıkan bu yapı daha sonra kendi içerisinde mücadeleye girişmiştir. Özellikle Menzil ve İlim grubu arasında kanlı çatışmalar yaşanmıştır. Çatışmanın arka planında İlim grubunun PKK ile silahlı mücadele kararı alması yatmaktadır. Bu karara karşı çıkan Menzil grubu taraftarları, asıl amaçlarının devletle mücadele olması gerektiğini öne sürerek İlim grubunu sert bir şekilde eleştirmişlerdir. Bu gelişmelerin akabinde iki grup arasında gerçekleşen mücadeleler sonucunda infazlar başlamış, iki gruptan da pek çok kişi ölmüştür.³⁵

Hizbullahçılar Türkiye'de Şah'ın devrilmesinde beraber hareket ettikleri için sol yerine sağ kesimlerle özellikle ülkücülerle mücadele içine girmişlerdir.³⁶ Ayrıca doğuda PKK ile de mücadeleye girişmişler fakat daha sonra bundan vazgeçmişlerdir. İran'ın etkisinde gelişen

³³ Muhammed Ömer Faruk, "Evrensel İslami Hareket: Dinamikleri ve Çağrısı", *Şehadet* 2/3 (03 Kasım 1987), 2-3.

³⁴ Bagasi, *Kendi Dilinden Hizbullah*.

³⁵ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 296-297.

³⁶ Çakır, *Ayet ve Slogan*, 165.

fikirlerle yola çıkan bu grup belli bir süre sonra hem İran'ın politikaları hem de menşei itibari ile Şii eğilimli olması gibi sebeplerle kısa süre içerisinde Sünnî olan radikal çevrelerde etkisini kaybetmeye başlamıştır. Bu hareket genel olarak doğu ve güneydoğuda etkili olmuştur. Türkiye'deki Hizbullah'ın toplumsal tabanını, doğu merkezli olduğu için, genel olarak Şâfi Kürtler oluşturmaktadır.³⁷

Örgüt lideri Hüseyin Velioğlu'nun ölümü ile alakalı da farklı bilgiler basında yer almış, ölüm tarihi ile ilgili değişik tarihler öne sürülmüştür. Bunlardan ilki 2000 yılı Ocak ayında Beykoz operasyonunda öldürüldüğü, ikincisi 1998 yılında öldürüldüğü ve son olarak ise Aydınlik Gazetesinin 2008 yılı 12 Temmuz sayısında öldürüldüğü bilgisinin yer almasıdır.³⁸ Bu olaylardan sonra "Mezar Evler" ortaya çıkartılmaya başlamış ve gündemi uzun süre işgal etmiştir.³⁹

Sonuç olarak Hizbullahçılar 1980'lerde bir anda parlamış fakat geleneksel İslamcılarının fikri mücadeleleri karşısında tutunamamışlardır.⁴⁰ Genelde yayınevleri etrafında örgütlenmeleri sebebiyle yazın hayatında özellikle gazete ve dergilerle varlık mücadelesi vermişlerdir. Günümüzde de siyasî parti Hüdapar, Hizbullah çizgisine yakın olarak değerlendirilmektedir.

3.2. Kaplancılar

Cemaatin kurucusu olan Cemalettin Kaplan 1926 yılında Erzurum'da doğmuş 1966 yılında Ankara İlahiyat Fakültesini bitirmiş, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda başkan yardımcılığı dâhil pek çok görevde bulunmuştur. 1966-1971 yıllarında Adana il müftüsü olarak görev yapmıştır. Adana'da il müftülüğü görevi Süleymanlılara karşı mücadele içerisinde geçmiştir.⁴¹

Kaplan, 1977 seçimlerinde Milli Selamet Partisi'nden milletvekili adaylığı koymuş fakat kazanamamıştır. Kaplan, şikâyetler üzerine emekliye ayrılmış, daha sonra ailesi ile birlikte Almanya'ya yerleşerek Milli Görüş camiasında faaliyet göstermiş fakat teşkilatın üst yönetiminin ulemaya bırakılması önerisi kabul görmediğinden bu yapı ile

³⁷ Kurt, *Din, şiddet ve aidiyet*, 22.

³⁸ Şentürk, *Türkiye'de İslami Oluşumlar*, 589.

³⁹ Şentürk, *Türkiye'de İslami Oluşumlar*, 590.

⁴⁰ Kolektif, *Türkiye'de İslamcı Akımlar/Amerikan Gizli Belgelerinde*, ed. Fehmi Kuru, çev. Yılmaz Polat (Beyan Yayınları, 1990), 66.

⁴¹ Şentürk, *Türkiye'de İslami Oluşumlar*, 550.

ilişkilerini kesmiştir.⁴² 1985 yılında İslam Cemiyet ve Cemaatler Birliği'ni kuran Kaplan'ın, İran'a giderek yeni hareketin eylem ve söylemleri ile ilgili bilgi alışverişinde bulunduğu söylenmektedir.⁴³

Sergilemiş olduğu İran yanlısı tutum, Sünni tabanlı cemaati içerisinde çözülme ve ayrışma meydana getirmeye başlayınca Kaplan, söylemini Sünniliğe kaydırarak yeniden dizayn etmiş ancak bu kopuşları çok fazla engelleyememiştir.⁴⁴ Kaplan, "Türk İslami Cemaatlere Tebliğ" başlıklı bir bildiri yayınlamaya hareketin temel çerçevesini şu şekilde çizmiştir; "Dava; Kur'an'ın anayasa, şeriatın; kanun ve devletin İslam olmasıdır. Metot ise tebliğdir. Tebliğ döneminde kaba kuvvete başvurulmaz, kâfir rejimle uzlaşılmaz, Ehl-i Sünnet'in akidesi ve fikhî esastır, mezhepsizlik kabul edilemez. İran'ın gerçekleştirdiği inkılap İslami'dir; ama İran'a toptan karşı çıkma ve teslim olmak mevzu bahis olamaz. Cemaatin kararları fetva ile belirlenir. Kurulacak devlette Asr-ı saadet modeli esas alınır."⁴⁵

Cemaatin temel eğitim seviyeleri, "geçilmesi zorunlu üç tezgâh" olarak formüle edilen medrese, tekke ve kışladır. Cemaletin Kaplan, genelde görüşlerini video ve kasetlerle Türkiye'ye ulaştırmaya çalışmıştır. *Tebliğ ve Ümmet-i Muhammed* cemaatin en önemli yayınları olup, bu yayınlarda Atatürk düşmanlığı dikkat çekmiş ve genelde bu düşmanlık kişiliği üzerinden yapılmıştır.⁴⁶ Cemaatin eğitim faaliyetleri içerisinde Arapça, Osmanlıca, dinî bilgiler gibi derslere yer verilmekte, bunun yanı sıra hac organizasyonları düzenlenmektedir. Cemaatin bir diğer dergisi olan ve özlem duyulan altın çağı simgeleyen *Beklenen Asr-ı Saadet*, Almanya'da yaşayan Türklerin posta kutularına bırakılarak dağıtımı yapılmaktadır.⁴⁷

1992'de İslam Federe Devletini kurduğunu ilan eden Kaplan, devletin merkezi olarak Anadolu, Hak üzerinde olanın kendi cemaati, nizamının da şeriat olduğunu belirterek, devletin ana unsurlarını ortaya koymuştur. Yeni kurulan bu devletin başına da Emîrül-Mü'minin ve Halîfetül-Müslimin sıfatları ile Cemaletin Kaplan getirilmiştir. Bununla birlikte devletin başkenti İstanbul, anayasası

⁴² Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 288.

⁴³ Çakır, *Ayet ve Slogan*, 195-196.

⁴⁴ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 288.

⁴⁵ Bu hususların tek cümle özetini Kaplan "Allah'a mahsus olan hâkimiyet hakkının insanlardan alınıp Allah'a iade edilmesi" şeklinde ifade eder. Bkz. Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 289.

⁴⁶ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 289.

⁴⁷ Ünver Günay, "Göç, Din Ve Değişme: Batı Avrupa'daki Türk İşçileri Örneği", *Bilimname* 2003/3 (01 Eylül 2003), 35-64.

Kur'an, bayrağı yeşil zemin üzerine Kelime-i tevhid, yönetim biçimi olarak da Federatif Dünya İslam Devleti belirlenmiştir.⁴⁸

Cemalettin Kaplan 15 Mayıs 1995'te ölünce cemaatin başına oğlu Metin Kaplan getirilmiştir. Daha sonra cemaatte bölünmeler hız kazanmıştır. Metin Kaplan 1999'da Almanya'da tutuklanıp Türkiye'ye iade edilmiş, daha sonra serbest bırakılmıştır. Tekrar yapılan yargılama sonucunda 2004 yılından 2016 yılına kadar 12 yıl hapis yatan Metin Kaplan, 2016 yılında yeniden yargılanarak beraat etmiş, son olarak 2021 yılında yapılan yargılama sonucunda hakkında beraat kararı verilmiştir.⁴⁹

3.3. İbda-C

İbda Hareketi, Salih İzzet Erdiş (Mirzabeyoğlu) tarafından Necip Fazıl'ın "Büyük Doğu" fikrinden etkilenilerek kurulmuştur. Mirzabeyoğlu ve Akıncılar içerisinde bir grup arkadaşı, Necip Fazıl'dan etkilenerek "Gölge" adında bir dergi çıkarmaya başlamışlar ve Necip Fazıl'ı manevi önder kabul etmişlerdir.⁵⁰ Manevi önderlikte Necip Fazıl'ın çizgisini değiştiren Nakşî şeyhi Abdülhakim Arvasi'yi de zikretmek gerekir.⁵¹ Doğu, ortaya çıkma gibi anlamlara gelen İbda-C isminin anlamı tam olarak açıklanmamasına rağmen "İslami Büyük Doğu Akıncıları Cephesi"nin kısaltması olduğu değerlendirilmektedir.⁵²

Kumandan lakaplı Mirzabeyoğlu, "Rahmetli üstadımız, beni yetiştirme misyonunun her an bitişikliği içinde ve mütefekkir yetiştiren mütefekkir çehresiyle, yaparı yaptırandır. Atı koşturan süvari! Fail olmak yerine münfail sıfattır!"⁵³ diyerek İbda misyonunun bizzat Necip Fazıl tarafından kendisine verildiğini ileri sürmüştür. Laiklik ve

⁴⁸ Şentürk, *Türkiye'de İslami Oluşumlar*, 552.

⁴⁹ Milliyet, *Metin Kaplan 17 yıl sonra beraat etti* (Erişim 08 Aralık 2022).

⁵⁰ Ertuğrul Zengin, *Bir Toplumsal Hareket Olarak Akıncılar: Türkiye'de İslamcı Öznenin Kurulumu ve Eylemi* (İstanbul: Galatasaray Üniversitesi, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2017), 233; Şentürk, *Türkiye'de İslami Oluşumlar*, 560.

⁵¹ Çakır, *Ayet ve Slogan*, 178.

⁵² Ramazan Biçer, "İBDA-C (İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi)", *Güvenlik Terimleri Sözlüğü. T.C. İçişleri Bakanlığı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayınları*, (01 Ocak 2017).

⁵³ Baran Dergisi, *Salih Mirzabeyoğlu: Büyük Doğu'nun "Niçin?" Buudunu Heykelleştirmeyle Mükellefim* (Erişim 09 Haziran 2022).

Atatürk karşıtlığı yazılarından dolayı kapatılan *Tavır*, *Karar Ak-Doğuş*, *Ak-Zuhur*, *Öfke*, *Oluş*, *Tahkim*, *Taraf*, *Akın Yolu*, *Genç Adam* gibi birçok dergi çıkarmışlardır.⁵⁴

İbdacılar sürekli “kendinden zuhur” ifadesine vurgu yaparlar. Kerim Baki kendinden zuhur kavramını “Bu kavram ruhun taşıdığı ve potansiyel olarak sahip olduğu yetenekleri kendi içinde yoğurup olgunlaştırarak yeri geldiğinde neredeyse tilkâî, spontane bir halde dışa vurmaktır. Bu o kadar tabii olur ki bazen, kişi bile nasıl olduğunu anlayamaz. Kendinden zuhur, bir döl yatağında yavaş yavaş büyüyen ve erişen aslan yavrusunun günü geldiğinde doğması gibidir.”⁵⁵ şeklinde açıklamaktadır. Kendinden zuhur kavramının bir sonucu olarak, örgütlenmeler küçük gruplar halinde bazen bir dergi etrafında bazen de eylemsel olarak gerçekleşebilmektedir. Bu grupların yaptığı her faaliyet örgüt adına kabullenilmektedir.⁵⁶

İbda düşüncesinde, “Baş Yücelik” adını verdikleri bir devlet düzeni düşüncesi ve bu hedefe ulaşmak için şu üç madde benimsenmiştir, “1) Düşman güçlerini şoka uğratarak, panik havası içinde daha da saldırganlaştırmak ve böylelikle gerçek yüzlerinin açığa çıkmasını kolaylaştırarak, hızlandırmak; 2) Genelde Müslüman kitleleri, özelde de İslamcı kadroları içinde buldukları uyumsuzluk ve pasifizmden sıyırmak amacıyla İslamcı kurum ve kuruluşların statükolarını bombardımana tutmak; 3) Bütün bu süreçlere paralel olarak geniş bir kitle çalışması ve bunun bağrında dar kadro çalışması sürdürmek.”⁵⁷ Bu aydın aristokrasisi temelli devletin ideolojik eğitimi için Ak-Doğuş grubu, eylem cephesi için de İBDA-C oluşturulmuştur. Fetö grubunu da dergilerinde ağır bir şekilde eleştirmişler, İrancılara karşı hem sözlü hem de fiili mücadele vermişlerdir.⁵⁸

Sonuç olarak İbda-C hareketi mensupları fiiliyattan daha çok fikri alanda mücadele vermiş, söylemlerinde aristokrat bir tavırla beraber sokak ağzı ve küfürlü ifadeleri de kullanmışlardır.⁵⁹ Fakat İslamcı

⁵⁴ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 299.

⁵⁵ Kerim Baki, “İbda’yı Yeni Tamyancılar İçin Bazı Kavramların İzahı”, *Kültür Akademisi* (Erişim 09 Haziran 2022).

⁵⁶ Bu yapılanma şekli de istihbarat örgütlerinin sızma girişimlerini kolaylaştırmıştır. Mirzabeyoğlu, örgüt kurma suçundan çıkarıldığı mahkemede “ben bıçak yaparım; isteyen ekmek keser, isteyen adam” diyerek kendini savunmuştur. Bkz. Baran Dergisi, “Sırasında Af Bizzat Affedenlerin Affını Getiren Hadisedir!” (Erişim 09 Haziran 2022); Şentürk, *Türkiye’de İslami Oluşumlar*, 562.

⁵⁷ Çakır, *Ayet ve Slogan*, 176; Biçer, “İBDA-C (İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi)”.

⁵⁸ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 300.

⁵⁹ Çakır, *Ayet ve Slogan*, 183.

hareketler içerisinde ideal devlet fikrinin içerisinde de doldurup bir sistem ortaya koyan nadir gruplardandır.

Salih Mirzabeyoğlu 28 Şubat sürecinde hapse atılmış ve yaklaşık 16 yıl hapiste kalmıştır. Mirzabeyoğlu, 22 Temmuz 2014 yılında yeniden görülen dava neticesinde tahliye edilmiştir. Hapisten çıktıktan sonra Mirzabeyoğlu, “Ben hayatımın bir kayıp devresi olarak görmüyorum 15 seneyi. Benim hayatımın kaybolmuş bir devresi olarak görmüyorum. Bana zehir yedirdiler, ben onu bala çevirdim. Bundan dolayı yaşamayı fikir, fikri yaşamak diye bilen bir insan olarak bu devreyi de bu şekilde verimli geçirdim. Bu yönden kayıp olarak görmüyorum. Bizi uçurumdan attılar biz yere sağlam indik. Paraşütü icat etmiş olarak indik.”⁶⁰ diyerek kaldığı yerden devam edeceği sinyalleri vermiştir. Mirzabeyoğlu, 12 Mayıs 2018 yılında vefat etmiştir. İbda-C hareketi fikrîsel anlamda yayınlar yolu ile günümüzde de devam ettirilmektedir.

3.4. Selefler

Türkiye’de birçok dinî grubun üzerinde olduğu Selefilik ile ilgili birçok kavram bulunmaktadır. Örneğin ilk dönem kullanılan Selefilik ile günümüz için kullanılan aynı isimlendirme arasında önemli farklar bulunmaktadır. Bundan dolayı Türkiye’de Selefilik denilince Mealcilik, Suud Selefiligi, Cihadi Selefilik, Modern Selefilik hatta Neo-Selefizm’e kadar pek çok isimlendirme yapılmaktadır.⁶¹ XX. yüzyılda ortaya çıkan Selefilik, Ehl-i Hadis, Hanbeliyye ve Vehhâbiyye çizgisinin bir devamı olarak tanımlanabilir.⁶²

Geleneksel Selefî anlayış Selef-i Sâlihîn olarak nitelendirilmekte ve Kubat bu kavramı, “Selef-i Sâlihîn, ilim ve yaşayış bakımından örneklik teşkil eden Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun ashâbı ile tabiîn âlimlerini de içine alan ilk üç dönemde yaşayan Müslüman âlimlerini işaret eden özel bir kavramdır.” şeklinde tanımlamaktadır. Günümüz Selefiligi anlamında kullanılan Neo-Selefilik kavramını ise Kubat, “terim olarak Neo-Selefilik ise, her ne kadar kendilerini Selef’e nisbet

⁶⁰ İslami Analiz, *Tahliye olan Mirzabeyoğlu: Hayatımı heba olmuş görmüyorum* (Erişim 30 Kasım 2022).

⁶¹ Kubat, “Selefiyye İle Neo-Selefiligîn Kesişen ve Ayrışan Yönleri”, 124-141; Doğan Kaplan, “On Soruda Selefilik”, *İslam Mezhepler Tarihi 6. Ulusal Koordinasyon Toplantısı ve Selefilik Çalıştayı Bildirileri (Türkiye-Konya, 05-06 Eylül 2015)*, ed. Doğan Kaplan (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2016), 179-185.

⁶² Mehmet Ali Büyükkara, “Günümüzde Selefilik ve İslâmî Hareketlere Olan Etkisi”, *Tarihte ve Günümüzde Selefilik, Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı 08-10 Kasım 2013*, ed. Ahmet Kavas (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 485.

etseler de, daha çok Vehhâbiliğin Hâriciliğe evrilmiş şekli ile özdeşleşen, fanatik, dışlamacı, ötekileştirici, tekfir edici bütün gruplara verilen ortak isimdir.”⁶³ şeklinde vermektedir.

Selefilğin Türkiye’de tanınmasının, hem 1980’li yıllarda Mısır, Suud ve Ürdün gibi ülkelere gönderilen öğrenciler aracılığı ile hem de dolaylı yünden Seyyid Kutup, Mevdûdî gibi âlimlerin etkisi ile gerçekleştiği değerlendirilmektedir. Aynı dönemlerde açılan yayınevleri tarafından, İbn Teymiyye, İbn Kayyim, İbn Kesîr, Muhammed bin Abdülvehhâb, İbn Useymin gibi Selefî kabul edilen fikir adamlarının kitapları tercüme edilmesi ile birlikte özellikle gençler arasında büyük bir Selefîlik akımı yayılmaya başlamıştır. Bu anlamda Selefilğin Türkiye’deki ilk kurumsal faaliyetini gerçekleştiren kişi, 1986 yılında Guraba yayınevini kuran Irak doğumlu Abdullah Yolcu olmuştur. Abdullah Yolcu’nun *Selefî Salihin Akidesi, Kur’an’ın ve Sünnet’in Işığında İslam’ın Şartları, Allah’a Yaklaştran Meşru ve Gayri Meşru Tevessül* vb. kitapları bulunmaktadır.

2000’li yıllardan sonra faaliyetlerine hız veren bu grup, iletişim araçlarını kullanmaya önem verdi. Türkiye’de Selefîlerin önemli bir kurumu olan İlim Yayma Kültür ve Yardımlaşma Derneği’nin internet sitesinde, açıklanan eğitim sistemi ve metodunun nasıl olması gerektiği ile ilgili maddelerden bir kısmı özetle: araştırma-inceleme faaliyetleri, ilmi eserlerin Türkçeye tercümesi, yapılan çalışmaların internet ortamına aktarılması, cd, dvd, broşür vb. materyaller dağıtma, ilmi kurslar düzenlemek, öğrenci yurtları açmak vb. şeklindedir.

Korkmaz, Selefilğin Ulûhiyet, Rubûbiyet ve Sıfatlar üzerinden oluşturdukları üç unsurlu tevhid anlayışını “Tevhid’den teslis çıkarma” olarak nitelemiş, onlara göre bu alanların Allah’a ait kılınması gerektiğini belirterek yine insan aklına başvurmak zorunda kaldıklarını dile getirmiştir. Ayrıca Korkmaz, Selefî düşüncenin ayet ve hadislerden yola çıkarak, kendi yorum ve anlayışlarını insanlara dayattıklarını ve böylece tanrıyı kendi tekellerine alıp diğer insanları da bu kendi anlayışlarındaki tanrının itaatine zorladıklarını söylemektedir.⁶⁴ Selefîlerin önemle durdukları konular, tevhid, akide, Kur’an’ı Kerim, sünnet, ibadetler, sîret, terbiye, tezkiye, irşad ve davettir. Sünnete önem vermelerinin yanında İbn Teymiyye ve Muhammed bin Abdülvehhâb gibi isimlere de özel bir önem atfederler. Tevhid, iman, kulluk, bid’at, şirk, hurafe, tâğut, küfür gibi konulara sürekli vurgu yaparlar.

⁶³ Kubat, “Selefiyye İle Neo-Selefilğin Kesişen ve Ayrışan Yönleri”, 124-141.

⁶⁴ Korkmaz, “Selefi Zihniyetin Açmazları”, 164-165.

Selefilik anlayışı günümüzde de çeşitli dergiler ve internet sayfaları aracılığı ile devam ettirilmektedir. Ancak tek bir grup olarak değil birbirlerine de mesafeli pek çok grup etrafında örgütlenmişlerdir.

3.5. Mealciler

1970'li yıllarda İslamcılık fikrinin yükselişe geçmesi ile birlikte İslamî bir bakış açısıyla olayları değerlendirme ve bir duruş sergileme çabaları da hız kazanmıştır. Osmanlıdan gelen Sûfi din anlayışı karşısında meal ve tefsirlerin yaygınlaşmaya başlaması ile yeni bir akım oluşmaya başlamıştır. Dinin direkt kaynağından yani Kur'an'ı Kerim'den öğrenilmesi gerektiği anlayışı ile mealci genç bir grup ortaya çıkmıştır. Bu düşünce sistemine sahip olanlar, "çöldeki Arapların anladığı Kur'an'ı kapıcı Mehmet Efendi niçin anlamasın" sözleri ile dikkat çekmişlerdir.⁶⁵

Neo-Selefilğin marjinal bir versiyonu olarak değerlendirilebilecek olan mealcilerin çıkış amacı, Kur'an'ı yine Kur'an'dan anlamak olmasına karşın, Arapça bilmemeleri, onları meallere yönlendirmiştir. Ancak bu grup ilk etapta meallerin nasıl ve ne şekilde yazıldığı konusunda tam manada bir fikre sahip olmadıklarından okudukları mealleri ayet olarak algılamış ve değerlendirmişlerdir.⁶⁶ İslam'ı kaynağından anlamak gayesi ile yola çıkan bu gençler, oryantalistlerin sünnet yorumlarından etkilenerek, Asr-ı Saadet modelli anlayışlar ve farklı sünnet yorumlarına karşı, "Kur'an bize yeter" noktasına gelmişlerdir.⁶⁷

Bu grubun oluşumunda Seyyid Kutub'un *fi Zilâli'l-Kur'an ve Yol-daki İşaretler* gibi kitapları da etkili olmuştur. Bu anlayışın temel hedefleri arasında, bir gruba bağlı olmak yerine Kur'an'ın muhatap aldığı sorumlu bir insan olma fikri ile bireysel-metinsel bağlamda, kendi dinî yaşantısını yönetmek yer almaktadır.⁶⁸ Bu anlayış üzerinden dönemlerinde mevcut bulunan tüm dinî anlayışları sorgulamaya başlamışlardır. Bu ekole mensup kişiler, dinî grupları sorgulama çerçevesinde öncelikle sûfi oluşumları eleştirmeye başlamışlar, daha sonra eleştirilerini mezheplere de yöneltmişlerdir.⁶⁹

⁶⁵ Çakır, *Ayet ve Slogan*, 215.

⁶⁶ Mustafa Öztürk, "İslami Kökenciliğin Bir Tezahürü: Mealcilik", *İslamiyat* 10/1 (01 Ocak 2007), 117-118.

⁶⁷ Çakır, *Ayet ve Slogan*, 214.

⁶⁸ Süleyman Kalkan, "Kur'an'ın Hedeflediği İnsan", *Kalem* 2 (1988), 1; Öztürk, "İslami Kökenciliğin Bir Tezahürü", 120.

⁶⁹ Şentürk, *Türkiye'de İslami Oluşumlar*, 567.

Bu gruba Mealci ismi, onları eleştirenler tarafından verilmiş ve zamanla kabul görerek yerleşmiş ve daha yumuşak bir anlamda kullanılır olmuştur.⁷⁰ 1980'li yıllarda Malatya'da yaşayan M. Said Çekmeçil ve damadı Hikmet Zeyveli öne çıkan isimler olmuştur. 1986 yılında yayınlanan *Kelime Dergisi* ve Şeref Çavdar, Süleyman Kalkan, M. Ali Baltaş, Mehmet Y. Soyalan, Mehmet A. Ersin gibi mealcilerin yer aldığı *Kalem Dergisi*'nin hemen hemen tüm sayılarında Kur'an merkezli mealci anlayışın söylemlerine uygun yazılar yayınlanarak, bu anlayışın fikri zemini oluşturulmaya çalışılmıştır.⁷¹ Konya'da yayımlanmaya başlayan *Kalem Dergisi*, Hikmet Zeyveli'nin meal ve hadis tenkidi üzerine yazdığı yazılarla ün yapmış, bu çizgiye tefsir alanında Said Şimşek, İslam tarihi alanında Mikail Bayram gibi isimlerde destek vermişlerdir.⁷²

Mealcilerin İslamcılık düşüncesi, Türkiye'de İslamcılarının durumu ve değişim için yapılması gerekenler gibi görüşlerini yansıtan önemli bir yazı, *Kalem Dergisi* 9. sayısında F. Lütfi Altınsu tarafından keleme alınmıştır. Altınsu yaptığı değerlendirmede Türkiye'de kişisel ve toplumsal alandaki problemlerin çözümünde artık İslam'ın bir alternatif olarak görüldüğünü ancak öncelikle sorgulanması gerekenin hangi Müslümanlık olduğunun cevaplanması gerektiğini dile getirmektedir. Altınsu Türkiye'deki sorunlara çözüm üretme noktasında örgütlenmiş ve örgütlenmemiş olmak üzere iki yapılanma olduğunu, örgütlenmemiş yapılar içerisinde yer alan tarikatların daha çok kendi varlıklarını sürdürme çabası içerisinde olduklarını söylemektedir.⁷³ Örgütlenmiş yapılar içerisinde partileri ve vakıfları değerlendiren Altınsu, bu yapıların belli bir yararı olsa da klasik sünni-Osmanlı kültürü taraftarı olduklarını ve sistemle uyumlu olmaya yatkın olduklarını söyleyerek, gayri İslamî bir düzen içerisinde yasal bir yapının, İslamî hareket olarak sunulmasının yarar değil zarar getireceğini düşünmektedir. Altınsu, yapılması gerekenin doğru bir İslamî anlayışın yerleşmesi için kaynaklara dönülmesi, bunun için de telif ve çeviri eserlerin yayınlanması olduğunu söylemektedir.⁷⁴

Mealci isimlendirmesine muhatap olanlar, kurumsallaşmış bir grup olmaktan çok, her biri farklı anlayışlara sahip küçük gruplar halinde örgütlenmişlerdir. Mealcilerin bir kısmı tamamen Kur'an'dan yola çıkarak geçmiş sorgulayıp reddetme şeklinde çıktıkları yolda,

⁷⁰ Çakır, *Ayet ve Slogan*, 215.

⁷¹ Öztürk, "İslami Kökenciliğin Bir Tezahürü", 121; Çakır, *Ayet ve Slogan*, 217-218.

⁷² Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 305.

⁷³ F. Lütfi Altınsu, "Türkiye'de Müslümanlaşma ve Sorunları", *Kalem* 8 (Eylül 1988), 16.

⁷⁴ Altınsu, "Türkiye'de Müslümanlaşma ve Sorunları", 13.

birçok konuda açmaza girmişler ve zamanla daha yumuşak bir söyleme doğru evrilmişlerdir. Bu grubun etkisini kaybetmesinde yayınlarında İslami camiada gündem olan konulara girmemeleri de önemli etkenlerden birisi olarak değerlendirilebilir. Günümüzde de Mealci olarak isimlendirilenler bulunmakla birlikte tamamen bu grubun içerisine dâhil edilemeyecek farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin günümüzde Mealci isimlendirmesinde hadislere olan yaklaşım noktasında bir değerlendirme yapılmaktadır. Bu tür grupların hadisler konusundaki tavrı biraz daha mutedil çizgiye gelmiş görünmekle birlikte hadisleri tamamen reddeden anlayışlarda mevcudiyetini korumaktadır.

3.6. Milli Görüş Hareketi

Milli Görüş hareketini tamamen radikal bir oluşum olarak değerlendirmek doğru bir çıkarım olarak değerlendirilmemelidir. Hareketin temel dinamiklerine bakıldığında milliliğe vurgunun olduğu görülmektedir. Millilik kavramı da temelini tarihten almaktadır. Ancak hareketin özellikle ilk dönemlerinde parti içerisinden bazı isimlerin, çerçevesini çizmiş olduğumuz radikal kavramının içeriğine uyan söylemleri nedeniyle burada ele alınmasını gerekli kılmıştır.

Milli Görüş Hareketi, Necmettin Erbakan öncülüğünde 1969 yılından itibaren ortaya çıkmış ve uzun yıllar boyunca Türkiye’de hem dini hem siyasî alanda önemli etkilere sahip olmuş bir harekettir. Hareketin genel karakteristiğini Tuğrul, şu sözlerle ifade etmektedir: “İslâmcılık, İslâm birliği ideali, ümmetçilik, tasavvuf menşeli oluş, Ehl-i Sünnet mensubiyeti, mezhepler üstü duruş, millilik, yerellik, antiemperyalizm, antisyonizm, siyasallık, ıslahatçılık, karizmatik lider tipli oluş, kuşatıcılık, aktivizm ve teşkilatçılık.”⁷⁵ Bu hareketin oluşumunda İskenderpaşa cemaatinin kurucu ismi Mehmet Zahit Kotku’nun teşvik ve denetiminin bulunduğu bilinmektedir.⁷⁶

Erbakan’ın önderliğinde örgütlenen bu harekete, Nurcu kadroların desteği de bulunmaktadır. Milli Görüşün ilk yıllarda en güçlü gençlik yapılanması Akıncılar Derneğiydi. Partinin ayrıca Milli Türk Talebe Birliği ile de yakın ilişkileri bulunmaktaydı. En önemli yayın organı *Milli Gazete*’nin yanı sıra *Memleket*, *Vesika*, *Tek Yol*, *Şura Sebil*, *Şadırvan* gibi dergiler de destek vermekteydiler.⁷⁷

⁷⁵ Talip Tuğrul, “Milli Görüş Hareketi’nin Temel Karakterleri”, *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 10/2 (30 Aralık 2017), 617.

⁷⁶ Çakır, *Ayet ve Slogan*, 24.

⁷⁷ Aykol, *Türkiye’de Sağ ve İslamcı Örgütler*, 136.

1969 yılında Müstakiller Hareketi içerisinde seçimlere giren ve Konya'dan milletvekili seçilen Necmettin Erbakan, ilk siyasî oluşum olarak 1970 yılında Milli Nizam Partisi'ni (MNP) kurmuştur. MNP, 12 Mart askerî darbesinin akabinde 20 Mayıs 1971 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. Bu olayın ardından yurtdışına giden Erbakan, tekrar ülkeye dönmüş ve 11 Ekim 1972'de Milli Selamet Partisi (MSP)'yi kurmuştur.⁷⁸ Seçimlerden başarı ile çıkan MSP, artık iktidarda yer alabilecek bir konum elde etmiştir. Ancak iktidarı CHP ile paylaşması, partiye destek veren Nurcu ve Süleymancı kitleyi kaybetmesine yol açmıştır. Erbakan, söylemlerinde dikkatli bir dil kullanmasına rağmen, radikal tabanın bazı eylemleri 12 Eylül Darbesi sonrası partinin kapatılmasına yol açmıştır.⁷⁹ Bu karışık dönemlerde Refah Partisi (RP) ile yeniden harekete geçen Milli Görüş çevresi, daha büyük oy oranlarına ulaşmayı başarmıştır. Ancak laiklik karşıtı eylemlerin odağı olma suçlaması ile bu parti de kapatılmış, ardından Fazilet Partisi (FP) kurulmuş, ancak yine benzeri gerekçelerle kapatılmıştır.

1975 yılında akıncı gençliğin alt yapısını oluşturduğu Milli Gençlik Vakfı kurulmuştur. Ayrıca Milli Görüş, yurt dışında da etkisini göstermeye başlamış ve Avrupa Milli Görüş Teşkilatı kurulmuştur. Milli Görüşün teşkilat yapısı, tartışmasız lider Erbakan'ın görüşleri doğrultusunda, emir-komuta zinciri içerisinde mutlak doğruların aktarıldığı bir eğitim kurumu işlevi görmüştür.⁸⁰ Görüşün temel söylemine göre iki güç odağı vardır; Birincisi, büyük İsrail hayalini gerçekleştirmek isteyen Siyonizmdir. İkincisi, bu hayalin karşısında olup adil düzeni kuracak olan Milli Görüş'tür.⁸¹

Parti içerisinden önemli isimlerin bazı açıklamaları, Refah Partisi'nin kapatılma davasında da yer almıştır. Parti içerisinden gelen, laiklik karşıtlığına ve devlet düzenini değiştirmeye yönelik olarak görülen bazı açıklama ve hareketler şöyledir:

Necmettin Erbakan'ın 13 Nisan 1994 yılında yaptığı parti meclis grubu konuşmasında "Refah Partisi iktidara gelecek, adil düzen kurulacak. Sorun ne? Geçiş dönemi sert mi olacak, yumuşak mı olacak, kanlı mı olacak, kansız mı olacak, bu kelimeleri kullanmak bile istemiyorum ama bunların terörizmi karşısında herkes gerçeği açıkça görsün diye bu kelimeleri kullanma mecburiyetini duyuyorum."⁸²

⁷⁸ Çakır, *Ayet ve Slogan*, 231-232.

⁷⁹ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 281-282.

⁸⁰ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 282.

⁸¹ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 283.

⁸² Milliyet, *Parti Kapatmaya Götüren Sözler* (Erişim 11 Kasım 2022).

sözleri ve 11 Ocak 1197 yılında Başbakanlık konutunda tarikat liderlerine verdiği iftar yemeği bir anda gündeme oturmuştur. O dönemlerde Sincan Belediye Başkanı olan Bekir Yıldız'ın 31 Ocak 1997 yılında düzenlediği olaylı Kudüs Gecesi'nde yapılan konuşmalar, Hizbullah ve Hamas önderlerinin fotoğraflarının asılması ve Bekir Yıldız'ın "Laiklere zorla şeriat enjekte edeceğiz"⁸³ sözleri de hareketi zor durumda bırakmıştır. Milli Görüş her ne kadar laiklikle uzlaşmacı görünse de Şevki Yılmaz, Hasan Mezarıcı, Hasan Hüseyin Ceylan gibi isimlerin de radikal söylemleri, bu uzlaşmacı yaklaşımı inandırıcı kılamamıştır.⁸⁴

Birçok İslamcı kesimin destekleri ile kurulan Milli Görüş hareketi, zaman içerisinde bu kesimlerin isteklerine cevap verme konusunda sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Bunun ilk karşılığı İskenderpaşa cemaatinden gelmiştir. Ardından Cemalettin Kaplan Avrupa teşkilatının büyük bir kısmını yanına alarak büyük bir darbe indirmiştir. Parti içinden gelen radikal söylemler, dindar kalabalıklar dışında kalan kesimleri etkilemesinin önündeki en büyük engel olmuştur.⁸⁵ Milli Görüş Hareketi günümüzde taraftarı azalmasına rağmen Saadet Partisi ve diğer kuruluşlar vasıtası ile devam etmektedir.

3.7. Ercümen Özkan ve İktibas Dergisi

Ercümen Özkan 1938 Kırşehir doğumludur. 1960 yılında Basın Haber Ajansı'nı kuran Özkan, yazılı basından kupür derleme işine başlamıştır. Özkan 1963 yılında Hizbüt-Tahrir ile tanışmıştır. Aynı yıllarda Hizbüt-Tahrir'in Türkiye sorumluluğunu yürüten Özkan, 1967 yılında tutuklanmış ancak amaçlarının Türkiye'yi pasifize etmek olduğunu anlayan Özkan, bu grup ile bağlarını kesmiştir. Özkan'ın 1968 yılında kesinleşen cezası, dört yıl ağır hapis, iki yıl denetim altında tutulma ve dört yıl kamu hizmetlerinden men olmuş, mahkeme süreçleri sonucunda 1970 yılında tahliye edilmiştir. Kendisine gelen milletvekilliği tekliflerini geri çeviren Özkan, kendisi İslamî bir parti kurmayı amaçlamıştır.⁸⁶ Özkan'a göre Bir partinin İslamî olabilmesi sadece isminin ve kendisini tanımlamasının İslamî olması yetmez aynı zamanda tüzük ve programının Kur'an ve sünnet merkezli olması gerekmektedir.⁸⁷

⁸³ A Haber (Ahbr), *Darbenin Yolu 'Kudüs'ten Geçiyor!* (Erişim 11 Kasım 2022).

⁸⁴ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 282.

⁸⁵ Çakır, *Ayet ve Slogan*, 237.

⁸⁶ Fatih Yılmaz, *Ercümen Özkan'ın Teolojik Ve Politik Fikirleri* (İstanbul: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 1.

⁸⁷ Ercümen Özkan, "Tebliğ ve Parti", *Dava* 14/205 (Ocak 1996), 25.

Özkan, 1981 yılında yerli ve yabancı yayınlardan yapılan alıntılarının yer aldığı *İktibas* dergisini yayınlamaya başlamıştır. Fakat derginin yayınladıklarından daha çok Özkan'ın yazdığı “Selam İle”, “Yorum”, “Kavramlar”, “Okuyucu Mektuplarına Cevaplar” bölümlerinde ortaya koyduğu düşünce dünyası dikkatleri çekmiştir.⁸⁸

Özkan, dışarıdan gelen akımlarla Türkiye’de bir İslamî hareket olamayacağı düşüncesi ile “arı duru” bir tevhid inancı temelinde Kur’an merkezli bir anlayış ortaya koymaya çalışmıştır. Bu anlayışa göre Kur’an dışında gelen bütün bilgilere ihtiyatlı yaklaşarak Kur’an süzgecinden geçirmeli ve akıl sürekli devrede olmalıdır.⁸⁹ Hadis ve sünnet ayrımı yapan Özkan sünneti üçlü bir tasnife tabi tutmaktadır. Buna göre sünnet “1. Rasulullah’ın dinin gereği bir işi işlemesi. 2. İnsan olması hasebiyle işleyebileceği doğal bir iş. 3. Kavmî, iklimsel ya da geleneklerin (örfün) icabı işlediği/onayladığı davranışlar.”⁹⁰ şeklinde değerlendirilmelidir. Sünnet ve hadis ayrımı yapan Özkan, hadisi Rasulullah’ın sözleri değil, onun yaptıkları ve söylediklerinin aktarılması olarak algılamakta ve zannî bilgi şeklinde değerlendirerek, kesin bilgi olarak kabul edilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Özkan’ın bu anlayışı hadisleri tamamen reddetmeyi değil, Kur’an’a arz ederek, eşyanın tabiatı ve tarihi gerçekler göz önünde bulundurulularak sağlama yapılmasını gerektirmektedir.⁹¹

Tasavvuf düşmanı olarak ün kazanan Özkan’a göre tasavvuf, İslam dışı ayrı bir dindir. Bu anlamda Özkan tasavvufun İran’ın eski dini, Hind dinleri, Stoacı ve Hermenistik görüşlerle birlikte ortaya çıktığını savunmaktadır. Tasavvufu Vahdet-i vücûd, İnzivâ, riyâzet gibi kavramlar üzerinden ele alan Özkan, tasavvufun önderlerinden bazılarının sözlerini de vererek şirke düştüklerini söylemekte ve sert eleştirilerde bulunmaktadır.⁹² Özkan, aynı zamanda mezhepleri de belirleyici olarak kabul etmemiş ve bir mezhebe uymanın zorunlu olmadığını öne sürmüştür.⁹³

Devlet terörü kapsamında Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte yaşananları Özkan şu şekilde değerlendirmektedir, “Cumhuriyet’in ilanından itibaren nerede ise 30 yıl boyunca Cumhuriyeti kuranlar yine

⁸⁸ Şentürk, *Türkiye’de İslami Oluşumlar*, 587; Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 305; Çakır, *Ayet ve Slogan*, 199.

⁸⁹ Özkan, “Tebliğ ve Parti”, 24.

⁹⁰ Mehmed Durmuş, “Ercümemend Özkan’ın Sünnet Anlayışı”, *Dava* 14/205 (Ocak 1996), 46.

⁹¹ Durmuş, “Ercümemend Özkan’ın Sünnet Anlayışı”, 47.

⁹² Ercümend Özkan, “Tasavvuf: Ayrı Bir Din”, *Dava* 14/205 (Ocak 1996), 19-22.

⁹³ Çakır, *Ayet ve Slogan*, 199-201.

aynı amaçla, politikalarını ülke halkına kabul ettirmek, karşı çıkanları susturmak, sindirmek ve giderek silmek için Stalin dönemi Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi terörist yöntemler kullandılar. Ülke hala bu devlet terörünün izlerini taşımaktadır. Toplu kıyımlar, sürgünler, ağır hapis cezaları, suikastlar ve özellikle başkentin o yıllar merkezi sayılan mahalde hiçbir gün eksik olmayan idam sehpaları bu devlet terörünün yakın tarihe geçmiş tezahürleridir.”⁹⁴

Hareketin fikrî boyutu ile birlikte eylem botunu da değerlendiren Özkan, bunun için şartların olgunlaşması gerektiğini, öncelikle güç sahibi olunması gerektiğini, Mekki ortam olarak değerlendirdiği yaşadığı dönemde, şiddetin davayı engelleyeceğini düşünmektedir. Şiddet için meşru zamanı “devrime beş kala” şeklinde formüle etmektedir. Bundan dolayı Özkan’a göre öncelikle yapılması gereken teşkilatın güçlü bir hale getirilmesidir.⁹⁵

3.8. Radikal Nurcular

Said Nursi'nin fikirsel mirası üzerinde yükselen Nurculuk Türkiye'de Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren gelişim göstermiş ve kendi içerisinde ilk başta Yazıcılar ve Okuyucular şeklinde ayrışma yaşamıştır. Sonraki süreçte Nurculuk, Okuyucular içerisinde gerçekleşen bölünmelerle Yeni Asya, Gülen, Meşveret, Nesil, Kurdoğlu, Med-Zehra gibi gruplara ayrılmıştır. Ortak noktaları Risâle-i Nûr olan bu grupların ayrışmasında, Risâle-i Nur'ların nasıl ve ne şekilde yayınlanacağı, yeni alfabeye uyumlu hale getirilmesi, hareketin yöntemi gibi konular etkili olmuştur.

3.8.1. Med-Zehra

Nurculuk içerisinde radikal olarak değerlendirilebilecek gruplardan birisi olan ve “radikal Nurcular”, “Kürtçü Nurcular” “Med-Zehracılar” gibi isimlerle anılan grubun ilk oluşumu Şeyhanzede olarak bilinen Sıddık Dursun'un İstanbul'da 1982 yılında *Tenvîr Neşriyatı*'ı kurması ile başlatılmaktadır. Bu yayıneviniin kurulmasındaki temel amaç *Risâle-i Nur* neşirlerinde uygulanan rejim ve kanunlar aleyhine olan cümlelerin sansürlenmesine karşı aslına uygun bir şekilde bu eserin neşredilmesidir.⁹⁶ Bu sansürlere örnek olarak *Risâle-i Nur*'da

⁹⁴ Ercümen Özkan, “Terör (Dehşet)”, *Dava* 14/205 (Ocak 1996), 27.

⁹⁵ M. Kürşad Atalar, “İslami Hareket'in Akıncı Bey'i: Ercümen Özkan”, *Dava* 14/205 (Ocak 1996), 61.

⁹⁶ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 301.

geçen Kürt ve Kürdistan gibi kelimelerin değiştirilmesi, Said-i Nursi'nin Kürt kimliğinin gizlenmesi için farklı iddiaların ortaya atılması verilebilir.⁹⁷

Med-Zehra ismi, Said-i Nursi'nin Van'da kurmak istediği Medresetü'z-Zehrâ isimli üniversiteye gönderme olarak koyulmuştur. Bu manada İslami birlikteliğin ve mehdiyette hareketinin sağlanması için Said-i Nursi'nin ortaya koyduğu "1. İman hakikatlerinin ortaya konulması (*Risâle-i Nur* bu görevi görmüştür), 2. Şeriatın ihyası, ilanı, icrası ve tatbik edilmesi, 3. İslam birlikteliği"⁹⁸ şeklindeki üç eylem planına vurgu yapmaktadırlar. Şeyhazade, ikinci maddenin gereği olarak mevcut düzene yaklaşım tarzını "Biz rejimi kabul etmiyoruz. Amelde etmiyoruz ama reddedemiyoruz. O kuvvete bağlıdır. O kuvvet ise şimdilik bizde yoktur."⁹⁹ şeklinde ortaya koymaktadır.

Demokrasiye tabi olanların küfürle itham edilmeleri konusundaki soruya Şeyhazade, "Doğrudan doğruya kalbî, ruhî, fikrî olarak demokrasiyi bir sistem olarak benimserse, üstadın tabiri ile mü'min-i gayri müslümandır. Müslüman değildir diyebiliriz. Çünkü demokrasi Kur'an'a, şeriata, vahye tepki olarak çıkmıştır. Demokrasinin temel hedefi, teşri yani yasa koymayı, yargıyı tamamen Allah'tan alıp, Kur'an'dan alıp, vahiyden alıp, yönetimi insanlara vermektir."¹⁰⁰ şeklinde cevap vermektedir.

Med-Zehra oluşumunu Kürtçü olarak gösterenlere karşı Şeyhazade sert bir çıkış yaparak davalarındaki Kürt söylemlerini şu şekilde açıklamaktadır, "Gelin kim ırkçıysa, kim kavmiyetçi ise, Allah'ın laneti onların üzerinde olsun. Bir milletin var olduğunu söylemek, kavmiyetçilik değildir. Kavmiyetçiliğin ne olduğunu iyi anlamak lazımdır. Bir milletin var olduğunu inkâr eden o milletin hakkına, hukukuna, namusuna, arazisine, vatanına hücum eden milliyetçidir, kavmiyetçidir."¹⁰¹

Med-Zehra içerisinde önemli bir yere sahip olan İzzettin Yıldırım, Kürtçülük konusunda fikir ayrılığına düşerek Zehra ismiyle kurulan

⁹⁷ "Risale-i Nur ve Nurculuk Hakkında Sorular ve Cevapları", *Dava* 68-69 (Aralık 1995), 13.

⁹⁸ "Risale-i Nur ve Nurculuk Hakkında Sorular ve Cevapları", 11-13.

⁹⁹ "M. Sıddık Şeyhazade'ye Dinleyiciler Tarafından Sorulan Sorular ve Cevapları", *Dava* 64-65 (Eylül 1995), 12.

¹⁰⁰ "M. Sıddık Şeyhazade'ye Dinleyiciler Tarafından Sorulan Sorular ve Cevapları", 14.

¹⁰¹ "M. Sıddık Şeyhazade'ye Dinleyiciler Tarafından Sorulan Sorular ve Cevapları", 13.

ayrı bir grubun önderliğini üstlenmiştir. Zehra üniversitesi konusunda çalışmalara yapan bu grup daha sonra Nûbihar isimli Kürtçe bir dergi çıkartarak, İslâm-Kürt anlayışının merkeze alındığı yazılar yayınlamışlardır.¹⁰²

3.8.2. Aczmendiler

Nurculuk içerisinde zikredilebilecek radikal gruplardan birisi de Aczmendiler'dir. Her ne kadar Nurcular tarafından Nurcu olarak kabul edilmese de oluşumun önderi Müslim Gündüz, birçok açıklamalarında kendisinin Nur talebesi olduğunu söylemektedir.

Aczmendi hareketin lideri Müslim Gündüz, 1941 Elazığ doğumlu ve Kürt kökenlidir. İlkokuldan sonra Sanat Okulu metal bölümüne başlayan Gündüz, okulu Kastamonu'da tamamlamıştır. 1960'lı yıllarda Nurcularla tanışan Gündüz, Nur cemaatin Elazığ'daki önderlerinden Hulusi Yahyagil'in sohbetlerine katılmıştır. Gündüz, 1989'da baba evini mescide çevirerek kapısına "Aczmendi Dergahı" tabelasını asmıştır. Gündüz ve taraftarlarının 1992 yılında Ankara Kocatepe'ye yaptıkları çıkarma sonucunda kıyafetleriyle bir anda dikkatler üzerlerine çevrilmiş sosyal medyada "Başkent'te Şeriat Provası", "İslam'ın Ayak Sesleri" gibi başlıklarla gündem olmuşlardır.¹⁰³

Hareketin yayın organı Hatem Dergisi'nde Aczmendilik şu şekilde verilmektedir, "Aczmendi hareketi, mebdai itibariyle, suni bir zorlamanın veya sıra dışı bir arayışın değil, bilakis fitri bir seyrin ve değişen hizmet şartlarının ortaya çıkardığı, *Risale-i Nur* camiasının kendi içerisindeki bir filizlenme, bir kademe ilerlemesidir. Evet, 1926'da telif edilen *Risale-i Nur* eserlerinin bir program dâhilinde tatbikat sahasına konulması tam bir dönem sonra 1986'da Aczmendi ile mümkün olmuştur."¹⁰⁴

Laiklik ve demokrasi gibi kavramlar ile ilgili olarak Gündüz, 12 Haziran 1995 yılında katıldığı bir televizyon programında, "Kemalizm yeni çıktı. Kemalizm bir dindir, yani İslam dinini yıkıp, yerine gelmiş bir dindir. Laiklik dinsizliktir, demokratiklik dinsizliktir. Kemalizm de İslam dinini kaldırıp, yerine oturan bir dindir."¹⁰⁵ şeklinde Aczmendilerin bakış açısını ortaya koymuştur.

¹⁰² Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, 303.

¹⁰³ Müslim Gündüz, *Kısaca Hayat Hikayem* (Erişim 09 Kasım 2022).

¹⁰⁴ Hatem Dergisi, *Risâle-i Nur'da Usul ve Program* (Erişim 09 Kasım 2022).

¹⁰⁵ European Court of Human Rights (HUDOC), *Case of Müslüm Gündüz v. Turkey (No. 2) - [Turkish Translation] by the Turkish Ministry of Foreign Affairs* (04 Aralık 2003).

Müslim Gündüz'ün 29 Aralık 1996 yılında Fadime Şahin isimli bir kadınla polis ve gazeteciler eşliğinde bir evde baskına uğraması medyada büyük bir yankı uyandırmış ve irtica ile mücadelede kullanılan bir malzeme haline gelmiştir. Bu olayın özel olarak hazırlanmış bir komplo olduğu anlaşılmış, olayda görev alan polis amirinin de Fetö bağlantılı olduğu günümüzde ortaya çıkmıştır.¹⁰⁶

Sonuç

Radikal İslam tabirine sınırları belli bir anlam yüklemek zordur. Yapacağımız sınırlama dinî gruplar üzerinde de bir çerçeve çizmemiz anlamına gelecektir. Batı dünyası radikal kavramına kendi bakış açısı ile anlamlar yüklemiş ve bunun üzerinden İslamî grupları sınıflandırmıştır. Ülkemizde ise, radikal İslami oluşumlar üzerine, laiklik karşıtlığı üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır. Hal böyle olunca batıdaki radikal kavramının içeriği ile bizde kullanılan kavramın içeriğinden dolayı bu konu ile ilgili araştırmalarda farklı yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır.

Radikal İslamcı grupların fikrî temelleri, İslam tarihinin ilk dönemlerine kadar götürülmektedir. İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren ortaya çıkan anlayış farklılıkları, Ehl-i Hadis ve Ehl-i Rey şeklinde kendini göstermiş, daha sonra oluşan dinî grupların büyük bir kısmının zeminini bu iki ana akım oluşturmuştur. Bununla birlikte siyasî ve itikadî etkenlerle ortaya çıkan dinî gruplar da bulunmaktadır. Öncelikle siyâsî etkilerle ortaya çıkan ve itikadî boyutta gelişim gösteren gruplar da imâmet-hilâfet konusundaki çıkışları ile dikkat çekmektedirler. Modern dönemde de bu görüşler hala yaşamaya devam ederek pek çok radikal grubun oluşumunda etkin rol oynamıştır.

Türkiye özelinde baktığımızda radikal grupların ortaya çıkmasını tetikleyen birçok etkenin bulunduğu görülmektedir. Cumhuriyet'in ilanından itibaren uygulamaya konulan toplumu seküler bir yöne doğru dönüştürme çabaları çok sert önlemleri de beraberinde getirmiştir. Bu durum savaştan yeni çıkmış ve dinî hassasiyetleri olan toplumda bir tepkinin oluşmasına yol açmıştır. Devlet yönetimine karşı oluşan bu tepkiler fikirsel boyutta dile getirilmeye başlanmıştır. Böylece Türkiye'ye özel dinî akımların temelleri atılmaya başlamıştır. Devletin devam eden baskıcı uygulamaları bu tür grupları yok edememiş ancak hem fikirsel hem de eylemsel anlamda bu grupların daha ılımlı bir çizgiye doğru evrilmesine neden olmuştur.

¹⁰⁶ Gerçek Hayat, "Ordunun Postmodern Darbesi" (Erişim 10 Kasım 2022).

Türkiye'deki radikal hareketlerin fikrîsel ve eylemsel oluşumlarında dış kaynaklı etkiler de bulunmaktadır. İslam devletlerindeki siyasi gelişmeler Türkiye'de de yakından izlenmiş, etkileri hissedilir şekilde yaşanmıştır. Örneğin İran İslam Devrimi Türkiye'de güçlü bir yankı bulmuş, devrimden sonra İrancılık şeklinde isimlendirilen bazı gruplar ortaya çıkmıştır. Bunun yanında teşekkül sürecinde İran'la bağlantılı olmadığı halde bazı dinî gruplar, devrimden sonra İran'ı destekleyen açıklamalar yapmışlardır. Bu durum laik devletten İslâmî devlete geçmek gibi fikrî bir alt yapıya sahip birçok radikal grup tarafından heyecanla karşılanmıştır. Ancak İran'ın Şii kökenli oluşunun zaman içerisinde işlenmesi bu heyecanın yok olması ile sonuçlanmıştır.

Çalışmamızda ele aldığımız hareketler açısından baktığımızda, fikirlerin belli bir noktadan sonra sabit hale getirildiğini ve bunun tüm inananlara açısından doğru kabul edilmesi gerektiğini düşünen bir bakış açısının oluştuğu görülmektedir. İslam'ın aslı hükümler dışında farklı dinî anlayışlara hoşgörülü bir yaklaşım sergilediği göz önünde bulundurulduğunda, Kur'an ve sünnetten çıkarılan kişisel görüşlerin dayatılması bu hoşgörülü bakış açısını zedelemektedir. Bu duruma bir de silahlı mücadele eklendiğinde İslam'ın bir arada yaşama kültürü büyük yara almakta toplumsal kaos ortamı oluşmaktadır.

Anlayış farklılıklarının mutlaklaştırılmasının ilk örneklerini Hâricilerde görmemiz mümkündür. Daha sonra ortaya çıkan gruplar da oluşumlarını peygamber dönemine bağlamak için ya birçok hadis uydurmuşlar ya da var olan ayet ve hadisleri aşırı yorumlamalara tabi tutmuşlardır. Dinin ilk aşırı yorumlamalarından olan Selefilere de zikretmek gerekir. Katı metincilikle ortaya çıkan bu grup daha sonra çeşitli anlayışlara dönüşmüştür. Özellikle Vehhâbilik ve Cihâdî Selefilik'in temelleri buradan gelmektedir. Çıkış referanslarını buradan alan bazı radikal gruplar, kendi dinî yorumlarını katı bir şekilde savunmaktadırlar. Radikal İslamcı hareketler din alanındaki yorumlarını siyasi alana da kaydırma ihtiyacı hissetmişlerdir. Taban oluşumunun sağlam hale getirilmesi için gençlere daha çok İslami bir anlayış içerisinde olanlara yönelmişlerdir.

Genel anlamda Türkiye'deki tüm radikal grupları ortak bir paydada buluşturan temel konu İslâmî bir devlet düzeninin tesis edilmesidir. Bunun nasıl ve ne şekilde olacağı bu hareketlere göre farklılık gösterebilmektedir. Kimi hareketler direkt olarak silahlı mücadeleyi önerirken, bazıları da silahlı mücadele için süreç gerektiğini, mevcut düzen içerisinde yer alarak değişimin gerçekleştirilmesi için mücadele verilmesi, siyasi alanda da bulunulması gerektiğini düşünmektedirler. Silahlı mücadeleyi çözüm olarak düşünen hareketler, fiili olarak harekete geçmişler ve bazı kanlı eylemlerde bulunmuşlardır.

Çalışmamızda verdiğimiz hareketler içerisinde Milli Görüş, genel anlamda radikal olarak değerlendirilmese de hem parti tabanında hem de yönetiminde yer alan bazı görüşler nedeniyle ele alınmıştır. Milli Görüş yapısal olarak birçok farklı grubun destekleri ile oluşmuştur. Bu oluşumda tasavvufi grupların etkisi daha fazla görünmektedir. Ancak parti içerisinde gelen ve içerikte bir kısmını verdiğimiz bazı açıklamalarda İslamî devlet vurgusu ve rejime yönelik söylemler, radikal kabul edilen bazı grupların söylemleri ile örtüşmektedir. Bu tür söylemler Milli Görüş düşüncesine ait bazı partilerin kapatılmasına gerekçe olarak sunulmuştur.

Günümüzde de burada zikrettiğimiz hareketlerden bazıları halen faaliyetlerine devam etmekle birlikte yeni hareketler de ortaya çıkmaktadır. Türkiye'deki siyasî anlamda Milli Görüş hareketinden kopan Ak Parti'nin 2000'li yıllardan itibaren iktidara gelmesi ve dinî anlamda halk tarafından tepki çeken bazı uygulamaların düzenlenmesi ile birlikte mevcut radikal hareketler daha ılımlı bir çizgiye kaymış görünmektedir. Bu durum mevcut düzen içerisinde ve siyasî alanda bulunulması gerektiğini düşünen dinî anlayışların gelişmesine katkı sağlamıştır.

Sonuç itibari ile Türkiye'de özellikle 1970-2000 yılları arasında iç ve dış etkilerle birçok radikal hareket ortaya çıkmıştır. Şüphesiz etki-tepki ikilemi içerisinde ortaya çıkan bu hareketler Türkiye'de meydana gelen siyasî ve toplumsal değişimlerde önemli bir etkiye sahip olmuşlardır. Görünen odur ki her ortaya çıkan İslami hareket belli bir süre sonra bölünmeye uğrayarak yeni grupların oluşmasına zemin hazırlayabilmektedir. Akıl ve nakil arasındaki dengenin sağlanarak günün şartlarının dikkate alınması, mutedil bir din anlayışının oluşturulmasına önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ahbr, A Haber. Darbenin Yolu 'Kudüs'ten Geçiyor! Erişim 11 Kasım 2022. <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2012/01/17/darbenin-yolu-kudusten-geciyor>
- Albayrak, Sadık. Siyasi Boyutlarıyla Türkiye'de İslâmcılığın Doğuşu. İstanbul: Risale, 1989.
- Altınsu, F. Lütfi. "Türkiye'de Müslümanlaşma ve Sorunları". Kalem 8 (Eylül 1988).
- Atalar, M. Kürşad. "İslamî Hareket'in Akıncı Bey'i: Ercümen Özkan". Dava 14/205 (Ocak 1996).
- Aykol, Hüseyin. Türkiye'de Sağ ve İslamcı Örgütler. İstanbul: Pelikan Yayınları, 1996.
- Bagasi, İsa. Kendi Dilinden Hizbullah ve Mücadele Tarihinden Önemli Kesitler, 2014. <http://www.huseynisevda.biz>
- Baki, Kerim. "İbda'yı Yeni Tanıyanlar İçin Bazı Kavramların İzahı". Kültür Akademisi. Erişim 09 Haziran 2022. <http://akademyakultur.blogspot.com/2009/02/>
- Baran Dergisi. "Sırasında Af Bizzat Affedenlerin Affını Getiren Hadisedir!" Erişim 09 Haziran 2022. <https://www.barandergisi.net/gundem/sirasinda-af-bizzat-affedenlerin-affini-getiren-hadisedir-h2089.html>
- Baran Dergisi. Salih Mirzabeyoğlu: Büyük Doğu'nun "Niçin?" Buudunu Heykelleştirmekle Mükellefim. Erişim 09 Haziran 2022. <https://www.barandergisi.net/buyuk-dogu-ibda/salih-mirzabeyoglu-buyuk-dogu-nun-nicin-buudunu-h4465.html>
- Biçer, Ramazan. "İBDA-C (İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi)". Güvenlik Terimleri Sözlüğü. T.C. İçişleri Bakanlığı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayınları. https://www.academia.edu/36925979/IBDA_C_%C4%B0slami_B%C3%BCy%C3%BCk_Do%C4%9Fu_Ak%C4%B1nc%C4%B1lar_Cephesi
- Buhârî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. İsmâ'il b. İbrâhîm el-Buhârî el-. el-Câmi'u's-sahîh. thk. Muhammed Zuheyr en-Nâsır. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422.
- Büyükkara, Mehmet Ali. Çağdaş İslami Akımlar. İstanbul: Klasik Yayınları, 6. Basım, 2017.
- Büyükkara, Mehmet Ali. "Günümüzde Selefilik ve İslâmî Hareketlere Olan Etkisi". Tarihte ve Günümüzde Selefilik, Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı 08-10 Kasım 2013. ed. Ahmet Kavas. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.
- Büyükkara, Mehmet Ali. "Vehhabilikten İşid'e Günümüz Selefiligi". İslam Mezhepler Tarihi 6. Ulusal Koordinasyon Toplantısı ve Selefilik Çalıştayı Bildirileri (Türkiye-Konya, 05-06 Eylül 2015). ed. Doğan Kaplan. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2016.

- Çakır, Ruşen. Ayet ve Slogan Türkiye’de İslami Oluşumlar. İstanbul: Metis Yayınları, 11. Basım, 2014.
- Çakmaktaş, Nurullah. “Dini Radikalizmin Ana Akım İslamcılara Yönelttiği Tenkitler”. Akademik İncelemeler Dergisi 16/1 (15 Nisan 2021), 26-46. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.870070>
- Durmuş, Mehmed. “Ercümemend Özkan’ın Sünnet Anlayışı”. Dava 14/205 (Ocak 1996).
- Evkuran, Mehmet. Sünni Paradigmayı Anlamak. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 3. Basım, 2016.
- Faruk, Muhammed Ömer. “Evrensel İslami Hareket: Dinamikleri ve Çağrısı”. Şehadet 2/3 (03 Kasım 1987).
- Gerçek Hayat. “Ordunun Postmodern Darbesi”. Erişim 10 Kasım 2022. <https://www.gercek hayat.com.tr/kapak/ordunun-postmodern-darbesi/>
- Günay, Ünver. “Göç, Din Ve Değişme: Batı Avrupa’daki Türk İşçileri Örneği”. Bilimname 2003/3 (01 Eylül 2003).
- Hatem Dergisi. Risâle-i Nur’da Usul ve Program. Erişim 09 Kasım 2022. <https://hatemdergisi.com.tr/Yazarlar/RISALE-I-NURDA-USUL-VE-PROGRAM>
- HUDOC, European Court of Human Rights. Case of Müslüm Gündüz v. Turkey (No. 2) - [Turkish Translation] by the Turkish Ministry of Foreign Affairs. 04 Aralık 2003. Erişim 10 Kasım 2022. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22CASE%20OF%20M%C3%9CSL%C3%9CM%20G%C3%9CND%C3%9CZ%20v.%20TURKEY%20\(No.%202\)%22%22%7D%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%7D%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22CASE%20OF%20M%C3%9CSL%C3%9CM%20G%C3%9CND%C3%9CZ%20v.%20TURKEY%20(No.%202)%22%22%7D%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%7D%7D)
- İslami Analiz. Tahliye olan Mirzabeyoğlu: Hayatımı heba olmuş görmüyorum. Erişim 30 Kasım 2022. <https://islamianaliz.com/haber/7471950/tahliye-olan-mirzabeyoglu-hayatimi-heba-olmus-gormuyorum>
- Kalkan, Süleyman. “Kur’an’ın Hedeflediği İnsan”. Kalem 2 (1988), 1.
- Kaplan, Doğan. “On Soruda Selefilik”. İslam Mezhepler Tarihi 6. Ulusal Koordinasyon Toplantısı ve Selefilik Çalıştayı Bildirileri (Türkiye-Konya, 05-06 Eylül 2015). ed. Doğan Kaplan. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2016.
- Kara, İsmail. “Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Üzerine Birkaç Not”. Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri (Türkiye-İstanbul, 17-19 Mayıs 2013). ed. İsmail Kara - Asım Öz. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 2013.
- Kolektif. Türkiye’de İslamcı Akımlar/Amerikan Gizli Belgelerinde. ed. Fehmi Kuru. çev. Yılmaz Polat. Beyan Yayınları, 1990.

- Korkmaz, Sıddık. "Selefi Zihniyetin Açmazları". İslam Mezhepler Tarihi 6. Ulusal Koordinasyon Toplantısı ve Selefilik Çalıştayını Bildirileri (Türkiye-Konya, 05-06 Eylül 2015). ed. Doğan Kaplan. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2016.
- Kubat, Mehmet. "Selefi Perspektifin Tarihselliği". İslâmî Araştırmalar 17/3 (2004), 235-251.
- Kubat, Mehmet. "Selefiyye İle Neo-Selefilğin Kesişen Ve Ayrışan Yönleri". İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi 6/2 (24 Aralık 2017), 124-141.
- Kurt, Mehmet. Din, şiddet ve aidiyet: Türkiye'de Hizbullah üzerine sosyolojik bir araştırma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2014. <http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/handle/123456789/5900>
- Kutlu, Sönmez. Selefilğin Fikri Arkaplanı İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler. Ankara: Otto, 2016.
- Milliyet. Metin Kaplan 17 yıl sonra beraat etti. Erişim 08 Aralık 2022. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/metin-kaplan-17-yil-sonra-beraat-etti-6433155>
- Milliyet. Parti Kapatmaya Götüren Sözler. Erişim 11 Kasım 2022. <https://www.milliyet.com.tr/the-others/parti-kapatmaya-goturen-sozler-5364170>
- "M. Sıddık Şeyhazade'ye Dinleyiciler Tarafından Sorulan Sorular ve Cevapları". Dava 64-65 (Eylül 1995).
- Müslim, Ebû'l-Hasen Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî. Sahîhu Müslim. thk. Muhammed Fuâd 'Abdulbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 1374/1955.
- Müslim Gündüz. Kısaca Hayat Hikayem. Erişim 09 Kasım 2022. <https://muslimgunduz.com/hayati>
- Onat, Hasan. Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Onat, Hasan - Kutlu, Sönmez. "İslam Mezhepleri Tarihinin Giriş". İslam Mezhepleri Tarihi El Kitabı. ed. Hasan Onat - Sönmez Kutlu. Ankara: Grafiker Yayınları, 6. Basım, 2017.
- Özkan, Ercümen. "Tasavvuf: Ayrı Bir Din". Dava 14/205 (Ocak 1996).
- Özkan, Ercümen. "Tebliğ ve Parti". Dava 14/205 (Ocak 1996).
- Özkan, Ercümen. "Terör (Dehşet)". Dava 14/205 (Ocak 1996).
- Öztürk, Mustafa. "İslami Kökenciliğin Bir Tezahürü: Mealcilik". İslâmiyât 10/1 (01 Ocak 2007), 117-138.
- "Risale-i Nur ve Nurculuk Hakkında Sorular ve Cevapları". Dava 68-69 (Aralık 1995).
- Şentürk, Hulusi. Türkiye'de İslami Oluşumlar ve Siyaset İslamcılık. İstanbul: Çıra Yayınları, 2. Basım, 2011.
- TDK, Türk Dil Kurumu. "Güncel Türkçe Sözlük". Erişim 08 Haziran 2022. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=radikal>

- Tuğrul, Talip. "Milli Görüş Hareketi'nin Temel Karakterleri". e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi 10/2 (30 Aralık 2017), 617-657. <https://doi.org/10.18403/emakalat.317808>
- Yılmaz, Fatih. Ercüment Özkan'ın Teolojik Ve Politik Fikirleri. İstanbul: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Zengin, Ertuğrul. Bir Toplumsal Hareket Olarak Akıncılar: Türkiye'de İslamcı Öznenin Kurulumu ve Eylemi. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2017.

Extended Summary

Turkish-Islamic intellectuals began to emerge against the collapse of the Ottoman Empire, the establishment of the Republic of Turkey, the abolition of the caliphate in 1924, and the decline and persecution in the Islamic geography. In the process, the secular policies of the new regime, which were put into practice harshly, were met with public reaction, and this situation paved the way for the formation of radical movements. From this point of view, the prominent movements such as Hezbollahists, Kaplancılar, İbda-C, Salafists, Mealçiler, Radikal Nurcular, Milli Görüş Movement and Ercüment Özkan Movement, which are among the movements that can be considered radical with their actions and discourses in Turkey between 1970 and 2000, are the subject of this study.

The main purpose of this study is to reveal the radical Islamic movements that were influential and prominent in Turkey between the years 1970-2000.

In this study, scientific research method was applied and the radical movements discussed were firstly examined from their own sources.

As a result of this study, internal and external factors were revealed in the formation and development of radical Islamic movements in Turkey. Regime change in Turkey and what happened after it can be given as examples of internal factors, while events and effective movements in other Islamic geographies, such as the Iranian Islamic Revolution, can be given as examples of external factors.

When we look at Turkey specifically, it is seen that there are many factors that trigger the emergence of radical groups. The efforts to transform the society into a secular direction, which have been put into practice since the proclamation of the Republic, have brought with them very drastic measures. This situation has just emerged from the war and caused a reaction in the society with religious sensitivities. These reactions against the state administration began to

be expressed in an intellectual dimension. Thus, the foundations of religious movements specific to Turkey began to be laid. The continued repressive practices of the state could not destroy such groups, but caused these groups to evolve towards a more moderate line, both intellectually and operationally.

There are also external influences in the intellectual and operational formations of radical movements in Turkey. Political developments in Islamic states were also closely followed in Turkey, and their effects were felt in a noticeable way. For example, the Iranian Islamic Revolution had a strong echo in Turkey, and after the revolution, some groups called Iranianism emerged. In addition, some religious groups made statements supporting Iran after the revolution, although they were not related to Iran during the formation process. This situation was met with enthusiasm by many radical groups with an intellectual background such as transitioning from a secular state to an Islamic state. However, the processing of Iran's Shiite origin over time resulted in the disappearance of this excitement.

When we look at the movements we discussed in our study, it is seen that there is a point of view that thinks that ideas are fixed after a certain point and that this should be accepted as correct for all believers. Considering that Islam exhibits a tolerant approach to different religious understandings apart from the essential provisions, the imposition of personal views derived from the Qur'an and Sunnah harms this tolerant perspective. When armed struggle is added to this situation, the culture of coexistence of Islam suffers greatly and an environment of social chaos occurs.

As a result, many radical movements emerged in Turkey, especially between the years 1970-2000, with internal and external influences. Undoubtedly, these movements, which emerged in the dichotomy of action-reaction, had a significant impact on the political and social changes that took place in Turkey. It is thought that taking into account the conditions of the day by ensuring the balance between reason and transmission will make important contributions to the creation of a moderate understanding of religion.